

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Katedra estetiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Úvahy o biologické a kulturní
podmíněnosti ženské krásy**

**Reflections on biological and cultural
determination of female beauty**

Praha 2014

Vypracovala: Ivana Sucháčová

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Dadejík, Ph.D.

Konzultantka: PhDr. Helena Jarošová

Poděkování

Na prvním místě bych chtěla srdečně poděkovat PhDr. Heleně Jarošové za přínosné rady, trpělivost a odborné vedení diplomové práce. Také děkuji Doc. Mgr. Karlovi Stibralovi, PhD. za jeho pomoc a přínosné informace k biologické části práce a vůbec srdečně děkuji Mgr. Ondřeji Dadejíkovi, PhD. za ochotu převzít odpovědnost za tuto práci.

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala sama, a to na základě uvedené literatury a dalších pramenů.

V Praze dne

25. 5. 2014

Podpis.....

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je úvaha o biologické a kulturní podmíněnosti ženské krásy. Zkoumáním těchto dvou rovin se práce zabývá otázkou jejich vzájemného vztahu v estetickém ideálu ženské krásy současné doby, především v jeho projevech vrcholné estetizace až artificiality těla. Práce zkoumá do jaké míry biologická danost těla spolupůsobí na jeho procesu estetizace. Práce nejprve nastiňuje biologicky podmíněné preference ženské fyzické přitažlivosti skrze evoluční proces pohlavního výběru a jejich relevantnost dokládá Darwinovskou teorií o přítomnosti vkusu v živočíšné říši. Kulturní podmíněnost ženské krásy předkládá na společnostech určených projevy estetizace ženského těla, plně rozšířených od devatenáctého století a úvahou o vzájemném vztahu těchto od sebe neoddělitelných rovin se zabývá ve vrcholném procesu estetizace ženského těla v kontextu jeho estetického ideálu současné doby.

KLÍČOVÁ SLOVA

tělo a tělesnost, ženská krása, biologická podmíněnost, kulturní podmíněnost, estetizace, artificializace

Abstract

The topic of this diploma work is about the reflections on biological and cultural determination of female beauty. By research of these two fields, this work is concerned with the inquiry of their correlative relation in the aesthetic ideal of the female beauty in nowadays, primarily in the expressions of the highest aesthetization nearly of its artificiality of body. This work examines to what extent the biological determination of the body interacts in the aesthetization process. First, the work outlines the biologically determined preferences of the female physical attraction through the evolutionary process of sexual selection and it supports their relevance by the Darwinian theory about the existing taste in animal world. This work introduces the cultural determination on female beauty on the platform of society designated expressions of the aesthetization of female body, fully expanded from nineteenth century, and the reflection on correlative relation of these two inseparable fields is discussed on the background of the highest aesthetization process of female body in the context of its aesthetic ideal of nowadays.

KEY WORDS

body and corporeality, female beauty, biological determination, cultural determination, aesthetization, artificiality

Obsah:

Úvod.....	7
1. Biologická rovina - Tvár a telo v poli mimoestetickom.....	9
1.1 Biologická podmienenosť fyzickej prítlačlivosti ženského tela.....	9
1.2 Plodnosť, mladosť, zdravie.....	10
1.3 Waist – to – Hip Ratio (WHR).....	13
1.4 Symetria.....	15
1.5 Biologická podmienenosť prítlačlivosti tváre.....	18
1.6 Darwinovská estetika.....	23
2. Kultúrna rovina – Tvár a telo v poňatí estetickom.....	29
2.1 Krásne sa musí vytvoriť.....	29
2.2 Sociálne – diferenciačný aspekt krásy.....	35
2.3 Telo v rámci mimoumeleckého estetického (Teória Jana Mukařovského).....	37
2.3.1 Prechod tela z mimoestetického oblasti do mimoumeleckej.....	38
2.3.2 Estetická funkcia.....	38
2.3.3 Otázka normatívnosti mimoumeleckého estetického.....	43
3. Telo vrcholne estetizované.....	48
3.1 Estetické modifikácie tela (krátky prehľad od 20. storočia až do súčasnosti).....	48
3.2 Závěry k vzťahu biologického a estetizovaného tela.....	57
4. Zhrnutie.....	61

Úvod

Telo a telesnosť. Téma v dnešnej dobe neustále diskutovaná, hlavne vzhľadom k ženskému pohlaviu. Telo ako súčasť verejného priestoru, kde nejde o akékoľvek telo, ale práve o telo kultúrne, ktoré podlieha prísny normám a pravidlám. Je pozorované, hodnotené a podlieha spoločenskému diktátu. V tejto práci sa venujeme telu so svojou biologickou podstatou, ktoré vstupuje do oblasti kultúrnej, teda sociálnej a zaoberáme sa otázkou ako od tela biologického, prirodzeného, ako tela živého organizmu vedie cesta k telu sociálnemu a teda estetizovanému.

Cieľom tejto práce je otázka do akej miery ovplyvňuje náš biologický aparát, naša biologická podstata tela jeho vstup do sociálnej a teda estetickej roviny. Do akej miery sa biologická determinácia tela prelína v jeho procese estetizácie v oblasti ženskej krásy. V začiatku práce sa budeme zaoberať biologickou podstatou ženskej fyzickej príťažlivosti a jej biologicky podmienenými preferenciami v rámci procesu voľby partnera a pohlavného výberu, pokračovať budeme Darwinovskou estetikou, kde budeme sledovať Darwinove názory na estetické javy v živočíšnej ríši. Nasledovať bude kapitola o tele sociálnom, kde sa budeme zaoberať vstupom tela, ako primárne biologického aparátu, do kultúrnej a teda estetickej oblasti s procesom estetizácie v rámci našej tematiky ženskej krásy. Hlavným východiskom v tomto poli bude pre nás funkcionálno - štrukturalistická štúdia popredného českého estetika Jana Mukařovského o aspektoch esteticna ako sociálnych faktoch, čo podporí naše sledovanie presunu tela z jeho a priori mimoestetickéj oblasti do oblasti esteticna. Tým započneme proces vrcholnej estetizácie až artificiality ženského tela v dobe súčasnej, kde nás budú zaujímať úvahy o tom, do akej miery biologická podstata tela spolupôsobí na procese estetizácie v rámci oblasti ženskej krásy.

Prácu rozdeľujeme do štyroch kapitol. V prvej sa venujeme telu v poli mimoestetickom, a teda telu s biologickou jeho podstatou, kde vychádzame zo sociobiologickej a evolučno - psychologickéj literatúry so zameraním na biologickú podmienenosť ženskej fyzickej príťažlivosti, v rámci evolučného procesu výberu partnera, ktorá sa bude prejavovať preferovaním atribútov ako mladosti, plodnosti, zdravia a symetrie. Darwinovská estetika nám poukáže na prítomnosť estetických javov - vkusu a kráslenia v živočíšnej ríši, čím relatívne

dotvorí relevantnosť biologickej podmienenosti preferencií ženskej fyzickej príťažlivosti. Druhá kapitola sa už zameriava na kultúrnu rovinu a pre nás rozhodujúcu estetizáciu tela, s prehľadom Mukařovského teórie aspektov estetická - estetickej funkcii, norme a hodnote ako sociálnych faktov¹, v oblasti, pre nás zásadnej, mimoestetickej a estetickej, čím podporíme našu tematiku prechodu tela ako biologického aparátu, tela prirodzeného z mimoestetickej oblasti do oblasti estetická. V tretej kapitole prejdeme do súčasného procesu vrcholnej estetizácie až artificiality tela a štandardizácie ženskej fyzickej krásy, kde budeme sledovať vzťah týchto dvoch neoddeliteľných podstát tela – biologickej a kultúrnej. A posledná, štvrtá kapitola nám bude slúžiť ako zhrnutie nášho zámeru a výsledných pozorovaní tematiky našej práce.

1 Mukařovský, J.: *Studie z estetiky*. Odeon. Praha 1971

1. Biologická rovina – Tvár a telo v poli mimoestetickom

1.1 Biologická podmienenosť fyzickej príťažlivosti ženského tela

V dejinnom pohľade na vývoj a poňatie ženskej krásy je neprehliadnuteľná otázka, či sa ženská krása týka tváre – akcent, ktorý prevláda skôr v období renesancie, či tela – tento aspekt sa vynára pozdejšie, od 17. storočia sa dokonca hľadá i otázka pomeru oboch a v 20. storočí sa zdá, že je hlavný dôraz prenesený na telo. Každopádne tvár ako centrum výrazu zohráva nezanedbateľnú rolu.

Za všeobecne príťažlivé² telo sa považuje telo s úzkym pásom, zaoblenými bokmi a dlhými a štíhlymi nohami. Výskum, ktorý sme našli v texte profesorky psychológie na Univerzite v Texase, Devendry Singh, o ženskej atraktivite³, zistil, že najviac atraktívnou časťou ženského tela v procese výbere partnera, je okolie pásu a bokov. To je časť tela, ktorá svojim tvarom determinuje pohlavie a je tiež časťou, ktorá sa v období puberty mení do tvaru presýpacích hodín. Zistilo sa tiež, že mozog posudzuje vzhľad tela podľa pohybu a to v tom, že za najpríťažlivejšie telo bolo považované telo v zmyselnom pohybe bokov. Zmyselná chôdza teda implikovala zdravie a dlhovekosť ženy. Cieľom evolúcie je predať gény ďalšej generácii. Muža u ženy preto zaujíma hlavne jej genetické zdravie a to je obsiahnuté v atraktivite jej tela a tváre. Preto symetria, zdravie, mladosť a plodnosť sú a boli preferované v pohlavnom výbere partnera, ktorého mechanizmom je hodnotenie atraktivity druhého pohlavia.

Vzhľadom k neodmysliteľnému biologickému určeniu nášho tela sa obraciame k jeho ozrejmieniu v rámci estetickej príťažlivosti ako otázky atraktivity⁴. Vychádzame zo sociobiologických a evolučne – psychologických teórií z oblasti voľby partnera a pohlavného výberu ako relevantnej platformy biologickej determinácie ženskej fyzickej príťažlivosti.

2 Pre nami sledovanú tematiku fyzickej ženskej príťažlivosti tela v biologickej rovine našej práce budeme používať pojem príťažlivosť a atraktivita (ženy) v zmysle fyzickej ženskej sexuálnej príťažlivosti v rámci procesu voľby partnera a pohlavného výberu, tak, ako pojem traktujú v sociobiologických a evolučne – psychologických štúdiách.

3 Singh, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In: *Ethology and Sociobiology*. New York 1995

4 Sociobiologické a evolučno – psychologické výskumy používajú termín atraktivita ženy. Pre estetické zameranie našej práce pojem atraktivity nahradzujeme vhodnejším termínom príťažlivosti, ktorý tu uchopujeme v rámci evolučného mechanizmu pohlavného výberu partnera.

Sústredíme sa tu predovšetkým na sociobiologické štúdiá o príťažlivosti ženského tela, ktoré sa zaoberajú jej preferovanými atribútmi symetriou, mladosťou, plodnosťou a zdravím. Relevantné informácie čerpáme zo spomenutého textu o symetrii a atraktivite ženského tela od Devendry Singh v publikácii *Ethology and Sociobiology*⁵ a z anglického textu švédskeho profesora etológie na Štokholmskej univerzite Magnusa Enquista a jeho kolegu Anthony Araka o symetrii, kráse a evolúcii⁶ uverejneného vo vedeckom časopise *Nature*⁷, ďalej z titulu *Evoluce touhy, Strategie sexuálního chování*⁸ amerického profesora psychológie Davida M. Bussa.

Mnoho sociobiologických a evolučne – psychologických teórií sa podľa svojich výskumov zhodujú v tom, že hodnotenie ženskej príťažlivosti nie je subjektívne a že mnoho jeho sprievodných procesov sa odohráva už v podvedomí podľa určitého genetického scenára. Jeho cieľom je získať toho najlepšieho partnera, tú najlepšiu kombináciu genetických informácií a s nimi získať tú najlepšiu šancu na prežitie.

1.2 Plodnosť, mladosť, zdravie

Všeobecnými princípmi voľby partnera a pohlavného výberu sú tie, že ľudská rasa - ľudský samec je obmedzenejší vo výbere partnera než iní cicavci. Vyhľadávajú partnerky s vysokou fertilitou, aby si zaistili produkciu čo najväčšieho počtu potomkov. Muži hľadajúci ženy sa u svojich potenciálnych partneriek preto sústreďujú na znaky fyzickej atraktivity, ktoré sú univerzálne interpretované ako znaky ženskej plodnosti, ktoré prirodzene smerujú k obdobiu mladosti ženy⁹. Ide teda o preferencie ženskej telesnej krásy¹⁰, ktorá implikuje určitú genetickú kvalitu. Vo voľbe partnera a pohlavného výberu ide o to získať geneticky kvalitné gény. Preto zdravie, plodnosť a tým pádom mladosť sú indikátormi určitej genetickej hodnoty. Tieto indikátory fyzickej príťažlivosti sa

5 Singh, D.: *Ethology and Sociobiology*. New York 1995

6 Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*, vol. 372, 10 Nov 1994. s. 169 - 172

7 Vedecký časopis *Nature* je časopis so všeobecným zameraním, vydávaný od roku 1869 vo Veľkej Británii. Dnes patrí pod nakladateľstvo Nature Publishing Group. Vychádza ako týždenník. Uverejňuje vedecké články z astronómie, biológie, geovedy, jadrovej fyziky apod.

8 Buss, D. M.: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin/ Volvox Globator 2009

9 Barret, L., Dunbar, R., Lycett, J.: *Voľba partnera a pohlavní výber*. In: *Evoluční psychologie člověka*. Portál, Praha 2007.

10 Sociobiologické výskumy pracujú s termínom krásy vo význame sexuálnej príťažlivosti. Termín krásy v biologickej rovine našej práce teda kvôli zneniu pôvodného textu ponechávame s prízvukom na jeho sociobiologický a evolučne – psychologický význam.

tak ako tela týkajú aj ženskej tváre s jej rysmi odkrývajúcimi mladosť a zdravie. Vrcholom ženskej príťažlivosti je preto obdobie jej najvyššej plodnosti, čo znamená postpubertálny vek. Podobné výsledky sa objavujú aj v etnografických štúdiách, podľa ktorých: „...v mnoha kmenových spoločnostiach si muži cení mláďu u své potenciální partnerky nejvýše ze všeho.“¹¹ Sociobiologické výskumy sa zhodujú v tom, čo muži považujú a považovali od pradávna za príťažlivé: „Pro svou reprodukční úspěšnost si museli pravěcí muži brát ženy se schopností rodit děti. Žena se schopností porodit spoustu dětí měla v reprodukční valutě vyšší hodnotu než žena schopná porodit děti jen pár nebo vůbec žádné.“¹² Pre túto vlastnosť sa vyvinuli určité preferencie, ktorých mechanizmy museli vysledovať túto ukrytú reprodukčnú hodnotu. Vodítkami týchto mechanizmov boli mladosť a zdravie. Muži vyhľadávajú znaky fyzickej atraktivity predstavujúce indikátory plodnosti ženy.

Naším predkom boli dostupné dva druhy pozorovateľných dôkazov zdravia a mladosti ženy: črty telesného zjavu ako sú plné pery, jemná a čistá ženská pokožka, jasné oči, žiarivé vlasy, svalový tonus, a prejavy chovania, ako je štedrosť, mladistvý krok, živá mimika tváre, vysoký náboj energie. Tieto telesné znaky signalizujúce mladosť a zdravie a teda reprodukčnú kapacitu sú základnými zložkami mužských merítok ženskej príťažlivosti, ako vidíme v nami sledovaných sociobiologických štúdiách, v ktorých sa píše, že aj zo zoznamovacích inzerátov tiež vyplýva, že kritériá výberu partnera (u mužov a žien) sú v súlade s predikciami evolučnej teórie, že jednotlivé komponenty príťažlivosti nie sú ľubovoľné, ani kultúrne viazané: „Když psycholog Michael Cunningham žádal lidi různých ras, aby na fotografiích posoudili přitažlivost tváří žen různých ras, našel velký soulad v názoru, která je krásná a která ne.“¹³ Napríklad muži z Ázie i z Ameriky sa navzájom zhodovali v názore, ktorá žena z Ázie alebo Ameriky je najkrajšou alebo najškaredšou. Názorový súlad bol tiež nájdený medzi Číňanmi, Indmi a Angličanmi, medzi Juhoafríčanmi a Američanmi, medzi americkými belochmi a černochochmi.¹⁴

Niekoľko štúdií tiež ukazuje, že príťažlivejším ľudom je prisudzované aj lepšie zdravie: „*Znaky mláďi, jako je hebká a čistá kůže, a znaky zdraví, jako je*

11 Barret, L., Dunbar, R., Lycett, J.: *Volba partnera a pohlavní výběr*. In: *Evoluční psychologie člověka*. Portál, Praha 2007. s. 148

12 Buss M. David.: *Muži chtějí něco jiného*. In: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin / Volvox Globator 2009. s. 68 - 69

13 Cunningham, Roberts, Richards, and Wu 1989 cit. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin/ Volvox Globator 2009. s. 73

14 Thakerar and Iwawaki 1979; Morse, Reis, Gruzen, and Wolf 1974; Cross and Cross 1971; Jackson 1992 parafráza In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin/ Volvox Globator 2009. s.73

absence zánětů a boláků, jsou všeobecně považovány za přitažlivé. Jakékoli projevy nemoci nebo vyššího věku jsou považovány za podstatně méně přitažlivé. Nezdravá pleť se vždycky jeví sexuálně odpudivá. Čistota a zdraví jsou univerzálně atraktivní.“¹⁵ Výskumy o týchto preferenciách nie sú obmedzené len k našim vyspelým krajinám, ale týkajú sa aj rôznych domorodých kmeňov, napríklad amazonského indiánskeho kmeňa Yanomamo, ktorý za najpríťažlivejšiu považuje ženu, ktorá je dokonale zrelá a tým pádom plodná. Takou je u nich žena po puberte, ktorá ešte nerodila.¹⁶ Rovnaké výsledky hodnotenia atraktivity platia aj pre ostrovanov na Trobriande v severozápadnej Melanézii, ako referuje antropológ Bronisław Malinowski¹⁷, o ktorom zmienku sme našli v nami predkladanom spise *Evoluce touhy*, kde základnými podmienkami krásy sú zdravý hustý vlasový porost, zdravé zuby a jemná pokožka, ale taktiež aj ďalšie špecifické faktory, ako živé oči a dobre tvarované, skôr plné pery.¹⁸ V medzinárodných štúdiách v rôznych 37 skúmaných krajinách došli aj napriek rôznej intenzite ich preferencie od kultúry ku kultúre k rovnakému výsledku vo výbere partnera, a to, že muži uprednostňovali manželky mladšie, ako preferencia ukazateľa ženskej reprodukčnej hodnoty¹⁹.

Štandardy ženskej telesnej príťažlivosti sa v rôznych kultúrach líšia, obnášajú v sebe parametry ako je štíhla postava versus postava telnatá. Kultúrne najviac líšiacim sa merítkom krásy je preferencia pre štíhlu versus korpulentnú telesnú stavbu. Táto variácia je spojená so sociálnym postavením, o ktorom telesná stavba vypovedá. V kultúrach, kde je jedlo vzácnosťou signalizuje tučnota blahobyť, zdravie a dostatočnú výživu vo vývoji jednotlivca. V kultúrach s relatívnou hojnosťou potravy, ako napríklad v Spojených štátoch alebo v západnej Európe, sa bohatí vyznačujú štíhlosťou.

15 Clelland Ford a Frank Beach 1951 cit. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin/ Volvox Globator 2009. s. 72

16 Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin/ Volvox Globator 2009. s. 69 - 70

17 Bronisław Malinowski bol poľský a britský antropológ, sociológ a etnograf na prelome 19. a 20. storočia, ktorý vo svojich výzkumoch pri zbere dát využíval metódu zúčastneného pozorovania a modifikoval teóriu potrieb do dvoch typov: základné (biologické) a inštrumentálne (kultúrne). Sústredil sa na sledovanie sexuálneho života divochov v Melanézii.

18 Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Dauphin/ Volvox Globator 2009. s. 72

19 Ibid

1.3 Waist-to-Hip Ratio (WHR)

V predchádzajúcej časti sme sa zmienili o tom, ktorá partia ženského tela priťahuje najväčšiu pozornosť. Je to oblasť pásu a bokov. Časť, ktorá vo viacerých štúdiách, bolo zistené, je ukazovateľom zdravia a plodnosti a odkazuje k reprodukčnej valute ženy a signalizuje jej feminitu. Zohráva významnú úlohu vo fyzickej priťažlivosti ženského tela. Posledné sociobiologické výskumy²⁰ ukázali, že indivíduá s minimálnou kolísavou asymetriou sú hodnotené ako priťažlivé a preferované za sexuálnych partnerov. Preto sme si aj my pre túto tematiku vybrali experimentálnu štúdiu súčasnej americkej profesorky psychológie a etológie Devendry Singh o všeobecnej preferencii určitého pomeru pásu k bokom a symetrie v sexuálnej ženskej priťažlivosti v procese výberu partnera v texte originálneho anglického znenia o ženskom zdraví, atraktivite a vhodnosti pre partnerský vzťah²¹.

Pomer pásu k bokom (waist – to – hip ratio²², ďalej len WHR), ako sa dozvedáme v predkladanom texte, je významným ukazovateľom ženskej priťažlivosti a indikátorom fenotypovej kvality, reflektuje zdravie a reprodukčnú schopnosť žien. Tie s menším pomerom pásu k bokom sú hodnotené ako priťažlivejšie a zdravšie. Výskum²³, ktorý predkladá autorka, založený na mužskom hodnotení kresieb útlých²⁴ ženských postáv, v prvej skupine po troch s

20 Singh, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In Ethology and Sociobiology. Elsevier Science Inc. 1995. s. 466 - 481

21 Sing, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In Ethology and Sociobiology. Elsevier Science Inc. 1995

22 WHR sa používa ako indikátor zdravia človeka a rizika vzniku závažných zdravotných podmienok. Bolo zistené, že ľudia s vyšším pomerom pásu k bokom (jablkovitý tvar) čelia aj ďalším zdravotným rizikám než tí s nižším pomerom (hruškovitý tvar). Dokonca bolo zistené, že tento pomer silne koreluje so všeobecným zdravím a plodnosťou. Ženy v rozmedzí 0,7 majú optimálnu hladinu estrogénu a sú menej náchylné k závažným chorobám.

23 Metóda výskumu bola založená na hodnotení 95 - tich belošských mužských študentov (18 – 23 rokov) líniových kresieb ženskej postavy s nižším pomerom WHR (0,7) a vyšším pomerom (0,9) a tiež rozličnou prsnou asymetriou (žiadna asymetria, nižšia a vysoká). Procedúra spočívala v rozhodnutí subjektov o atraktivite, zdraví, ženskosti, plodnosti a záujmu o vzťah.

24 Základom výberu tohto výskumu typu útlých žien pre prebádanie relatívnej úlohy WHR a prsnej asymetrie v mužských súdoch bol fakt, že americkí muži nachádzajú útle ženy ako atraktívnejšie než silnejšie ženy s postavou typu hrušky. Okrem toho, mnoho štúdií, založených na pozorovaní časopisu Playboy, súťaže Miss America a modeliek z oblasti módy, oznamujú definitívny trend v Amerike a Anglicku počas posledných 30 – 40 rokov ideálneho telesného tvaru trubicovitého (tubular) a androgynného (typ, ktorý kombinuje a vyrovnáva maskulinné a femininné kvality). Táto súčasná preferencia pre štíhle a „trubicovité“ ženy v západných industrializovaných spoločnostiach je vysvetlená na základe zmeny sociobiologických faktorov v týchto spoločnostiach. Preto, v prítomnej štúdií sú použité typy útlých ženských figúr s nízkym a vysokým WHR. In: Sing, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In Ethology and Sociobiology. Elsevier Science Inc. 1995

nízkym WHR (0,7) a odlišnou asymetriou prs (žiadna asymetria, nízka a vysoká) a v druhej skupine zložený z troch postáv s vyšším WHR (0,9) a tiež odlišnými stupňami prsnej asymetrie, poukazuje na to, že bez ohľadu na asymetriu prs, postavy s nízkym WHR sú hodnotené ako atraktívnejšie, než postavy s vysokým WHR. Postava s nízkym WHR a symetrickými prsiami bola hodnotená ako najpríťažlivejšia a najmladšia zo všetkých postáv. Výsledkom tejto párovej komparácie bolo, že atraktívnejšia bola hodnotená postava s nižšou WHR, než vyššou bez ohľadu na prsnú asymetriu. Dokonca aj, čo sa týkalo veku a mladosti postavy, postava s nižším stupňom pomeru pásu k bokom, aj keď s vyššou prsnou asymetriou bola hodnotená ako mladšia, než s vysokým stupňom pomeru, ale symetrickými prsiami. Podobné výsledky nadobudol výskum aj, čo sa týkalo hodnotenia ženskosti, zdravia a záujmu o vzťah. Stupeň prsnej asymetrie zohráva dôležitú úlohu v hodnotení ženskej atraktivity, je ale vždy formovaný stupňom WHR: „*Consistent with this assumption, male subjects judge female line drawing figures with large breasts as more attractive than small-breasted women only if they have a low WHR (Singh and Young, unpublished data)*“²⁵.

Okrem WHR, veľkosti prs, a prsnej symetrie, existuje samozrejme mnoho ďalších rysov, ako kvalita a dĺžka vlasov, jemná pokožka a rysy tváre, ktoré zohrávajú rozhodujúcu úlohu v ženskej atraktivite a ktoré neboli zjavné vo výskume nakreslených postáv. Naskytuje sa tu určitý problém, ako píše autorka, v zobrazení nakreslených postáv a tým je, či takéto postavy vyvolávajú súdy dostatočne podobné ku skutočnej postave ženy alebo jej fotografie. Autorka sa domnieva, že aj na Paleontologickej Európskej jaskynnej kresbe je možné nakreslené postavy bez váhania identifikovať a reagovať na ne ako na reálne objekty. Existujú tiež určité doklady o tom, že rovnaké výsledky hodnotenia atraktivity nadobudli aj u nezápadných kultúrach (Indonézia, Čína, India, Afrika a Guinea) a to, že líniové kresby žien s nižšou WHR boli hodnotené ako atraktívnejšie než figúry s vyššou WHR²⁶.

Výsledkom tohto výzkumu bolo, že súdy o telesnej symetrii záležali na tvare celkového tela a tiež to, že asymetrické morfológické rysy nemusia prispieť v priamej úmere k stupni vnímateľnej celkovej telesnej symetrii. V hodnotení atraktivity je ukazovateľ WHR rozhodujúcejší než akékoľvek iné morfológické

25 Singh, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In: *Ethology and Sociobiology*. Elsevier Science Inc. 1995. s. 476

26 Singh and Luis 1995; Singh, unpublished data. In: Singh, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In: *Ethology and Sociobiology*. Elsevier Science Inc. 1995. s. 477

rysy tela. Atraktivita a telesná symetria pozitívne korelovala s reprodukčnou schopnosťou, to znamená, že nízky stupeň WHR (0,7) a symetria prs boli hodnotené ako najatraktívnejšie.

Z tohto pozorovania je zrejmé, že WHR aj prsná asymetria zohrávajú významnú úlohu v súdoch o atraktivite a zdraví: „*Consistent with Hamilton and Zuk's hypothesis (1982) that health is a defining feature of attractiveness, ratings of health and attractiveness were significantly positively correlated.*“²⁷ WHR je jedným z mála indikátorov v hodnotení fyzickej atraktivity ženského tela, takto významná. Dôvodom je to, že na rozdiel od iných jednotlivých rysov, ako napríklad znaky tváre (lícne kosti, veľkosť brady, jemná pokožka apod.) sú WHR a prsia nezávislé na orientácii pozorovania. Ako píše autorka, sú zjavné už z určitej diaľky, čo znamená, že pozorovateľ môže oceniť zdravie a reprodukčnú hodnotu ženy s minimálne investovaným časom a snahou. Až pri ďalšom bližšom hodnotení prichádzajú do úvahy tvárové znaky, ktoré poskytujú dodatočné informácie v prvotnom hodnotení fyzickej príťažlivosti ženského tela.

Existuje ešte jedno vysvetlenie pre preferenciu nižšieho pomeru pásu k bokom a tým je to, že tehotenstvo mení tento pomer rapídny spôsobom. Vyšší pomer napodobňuje tehotenstvo a tým odoberá ženám na ich sexuálnej atraktivite, nižší pomer naopak signalizuje zdravie, reprodukčnú zdatnosť a neprítomnosť prebiehajúceho tehotenstva. Mužské merítka pre ženskú príťažlivosť sa vyvíjali po tisícich generáciách a toto spoločné vodítko sa preto nedá prehliadnuť.

1.4 Symetria

Zo sociobiologických a evolučne – psychologických teórií je známe, že ľudia a určité iné druhy nachádzajú symetrické vzory viac atraktívne ako asymetrické. Tieto preferencie pre symetriu sa vyvinuli už u zvierat, pretože stupeň symetrie vo vysielaných znakoch (signáloch) indikuje kvalitu. Teórie idú ešte ďalej a dávajú vzniknúť možnosti, že ľudský estetický zmysel, ktorý nápadne nachádza zaľúbenie v symetrii, v znakoch použitých pre komunikáciu organizmov, ktoré boli vybrané, aby ovplyvnili chovanie zvierat (farby a symetrie kvetov, vzory

²⁷ Singh, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In: *Ethology and Sociobiology*. Elsevier Science Inc. 1995. s. 476

na motýľích krídlach a ryby korálových útesov), ktorých vizuálny systém sa signifikantne líši od toho nášho, je založený na všeobecných princípoch percepcie, ktoré sú dôležité v evolučnom procese biologických signálov²⁸. V poukázaní na možnú biologickú danosť ľudskej preferencie pre symetrické tvary sme sa preto zamerali na súčasný text švédskeho profesora etológie Magnusa Enquista a jeho kolegu Anthony Araka, v originálnom anglickom znení vo vedeckom časopise *Nature: Symmetry, beauty and evolution*²⁹ so zameraním na experimentálny výskum možnej všeobecne danej preferencie pre symetriu.

Štúdie v skorej etológii³⁰ a experimentálnej psychológii³¹ ukazujú, že zmyslový systém reaguje silne na určitý neznámy popud. To zaujatie neznámym popudom potom kladie výberový nátlak na signály, spôsobujúc im, že sa stávajú extrémnejšími vo forme počas evolúcie. Jedným z problémov, ktoré sa naskytli u zvierat bola potreba rozpoznať objekty v rôznych pozíciách a orientáciách vo vizuálnom poli. Objekt vidieť z určitého miesta je zameraný na sietnicu oka ako „image“, ako geometrická transformácia samého objektu. Zaujímavosťou je, že potreba generalizovať mnoho takých transformácií rovnakého objektu môže viesť k preferenciám pre symetriu a tým pádom k evolúcii symetrických signálov, ako o tom píše autori. Podporenie tejto myšlienky nachádzame v autormi prezentovanej simulovanej koevolúcii vysielaných znakov a preferencií recipienta, použitím umelých neurónových systémov ako modelov rozpoznávacích systémov. Technika, použitá v simuláciách spočíva v zostavení obrazov vzoriek, modelov z farebných štvorcov v mriežke, ktoré sú „vlepené“ do umelej sietnice v rôznych pozíciách a orientáciách (prekladaním, rotáciou a odrazom), napodobujúcich spôsoby, v ktorých zvieratá môžu vidieť objekty vo vizuálnom poli.

Výsledkom tejto simulácie, ako sme našli v texte, sa stali dve možné príčiny preferencie symetrie. Prvým je, že symetria môže byť priamym výsledkom výberu pôsobiaceho na signály, bez ohľadu na usporiadanie celkového obrazca týchto signálov. Je to preto, že signál, ktorý je v priemere v najlepších možných pozíciách a orientáciách môže zaujímať symetrickú formu. Alebo, schéma sama o sebe sa môže stať citlivejšou na symetriu výsledkom evolučného procesu.

28 Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*, vol. 372, 10 Nov 1994. s. 169

29 Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*, vol. 372, 10 Nov 1994

30 Tinbergen, N.: *The Study of Instinct*. Oxford Univ. Press, London, 1951. In: Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*, vol. 372, 10 Nov 1994. s. 169

31 Mackintosh, N.J.: *Psychology and Animal Learning*. Academic. London 1974. In: Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*, vol. 372, 10 Nov 1994. s. 169

Preferencie pre symetriu vyzorované u zvierat môžu reflektovať symetrie vo vzorkách spojov medzi nervovými buňkami v mozgu. Takéto preferencie môžu tiež vyplynúť, pretože mnoho objektov vo svete, ktoré zvieratá rozlišujú, sú samé o sebe symetrické. Avšak, ako tvrdia autori, nie je úplne jasné, či symetria je dostatočne bežná v prírode, aby sa mohla stať všeobecným vysvetlením. Koniec koncov, zistilo sa, že preferencie pre symetriu sa mohli vyvinúť kvôli adaptívnym dôvodom v rámci druhového výberu. Aj v prírode, vo výskumoch na vtákoch a hmyze, sa zistilo, že samičky preferujú samcov, ktorí vlastnia najsymetrickejšie pohlavné ornamenty. Pretože odchýlky od perfektnej symetrie negatívne korelujú s *fitness*³² u niektorých druhov, stupeň symetrie v ornamentoch môže poskytnúť samičkám informácie o kvalite samca. Neznamená to ale, že preferencie pre symetriu vznikli práve kvôli tomuto dôvodu³³.

Čo pre nás plynie z týchto zistení? Oba druhy, i ľudský i živočíšny, nachádzajú symetrické vzory atraktívne v kontextoch nesúvisiacich so signalizovaním. Takéto všeobecné preferencie pre symetriu nezastávajú žiadnu očividnú funkciu, ale môžu byť výsledkom univerzálnej potreby medzi organizmami rozpoznať objekty bez ohľadu na spôsob, v ktorom sa stretávajú vo vonkajšom svete. Výsledkom tohto výskumu bolo, že v procese učenia sa rozpoznať objekty sa môžu vyvinúť preferencie pre určité formy, ktoré nemajú žiadnu objektívnu existenciu v prírode. Takéto skryté preferencie sú odkryté len keď konkrétne formy, s nimi korešpondujúce, vznikajú v prírode, či už skrz biologickú evolúciu alebo *umeleckú inováciu*³⁴, ako píše autori. Zdá sa teda, že preferovať určité formy, v tomto prípade symetrické formy, môže mať biologický, či fyziologický základ bez pocitu estetickej libosti alebo, že vznik estetickej libosti môže byť biologicky podmienený.

32 Termín *fitness* je v sociobiologických a evolučne - psychologických štúdiách explikovaný ako biologická zdatnosť jedinca, ktorá vyjadruje *cenu* jedinca z hľadiska evolúcie.

33 Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*, vol. 372, 10 Nov 1994. s. 172

34 *Ibid*

1.5 Biologická podmienenosť prít'azlivosti tváre

Mnohé sociobiologické výskumy sa zaoberajú tiež otázkami, čím to je, že niektoré tváre sú dych vyrážajúce. Už v starovekom Grécku zistili, že ten správny pomer symetrie obsahuje matematický vzorec *sectio aurea* ako ideálna proporcia medzi rôznymi dĺžkami. Zlatý rez nachádzame aj v mnohých živých štruktúrach v prírode ako matematickú rovnováhu. Je všeobecne známe, že čím je tvár symetrickejšia, tým je hodnotená ako atraktívnejšia³⁵. Aj čo sa týka pohlavného dimorfizmu, výskum, ktorý menil tváre žien na fotografiách od feminizovanejších k maskulinnejším rysom zistil, že 81 percent mužov dávalo prednosť feminizovanej tvári ženy. Keď hodnotili ženy tváre mužské, uprednostňovali maskulinnejšie typy³⁶. Počas ovulácie, kedy je najvyšší predpoklad pre počatie bola taktiež tvár hodnotená ako prít'azlivejšia. Za všeobecné indikátory atraktivity ženskej tváre sú podľa sociobiologických a evolučne - biologických výskumov každopádne považované neoténne znaky tváre, znaky signalizujúce zdravie a feminitu a symetria. Symetria v tvári determinuje určité genetické zdravie, ktoré je rozpoznávané mechanizmom v mozgu z analýzy tejto tváre a preto vzniká preferencia takýchto tvári.

Všeobecne panuje názor, že prít'azlivosť³⁷ tváre je otázkou vkusu a že koncepty *krásy* (fyzickej prít'azlivosti) sa líšia v závislosti na kultúrne – sociálnych aspektoch spoločnosti, prípadne na individuálnych preferenciách. Od nedávnych štúdií v 80 - tých rokoch minulého storočia sa objavili údaje o tom, že ľudia rôznej kultúry, rôznych sociálnych skupín a etník, rôzneho veku sa pomerne dobre zhodujú v tom, aké tváre prít'azlivé sú a aké nie³⁸. Výsledky výskumov³⁹ naznačovali, že predstavy o atraktivite (fyzickej prít'azlivosti) sú ovplyvnené

35 Pojem hodnotenie atraktivity v tejto biologickej rovine sa znova týka kontextu výberu partnera a pochádza z evolučne orientovaných štúdií.

36 Havlíček, J., Rubešová, A.: *Atraktivita tváre. Hodnocení atraktivity*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 189

37 Pojem *prít'azlivosť* tváre v tejto časti našej práce traktujeme znova ako fyzická prít'azlivosť (atraktivita) v rámci pohlavného výberu, tak ako je užívaný v nami predkladaných sociobiologických a evolučne – psychologických štúdiách.

38 Havlíček, J., Rubešová, A.: *Atraktivita tváre. Hodnocení atraktivity*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 189

39 Cunningham, M. R., Roberts, A. R. a kolektív: *Their ideals of beauty are, on the whole, the same as ours – consistency and variability in the cross-cultural perception of female physical attractiveness*. *Journal of Personality and Social Psychology* 68: 261 – 279. In: Havlíček, J., Rubešová, A.: *Atraktivita tváre. Hodnocení atraktivity*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 190

biologickými faktormi. V tejto časti našej práce sme sa obrátili na evolučne orientovaný text od biológa a antropológa na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej, Jana Havlíčka s kolegyňou Annou Rubešovou, o hodnotení príťažlivosti tváre z popredného spisu o ľudskej tvári z pohľadu kognitívnych, behaviorálnych a sociálnych vied⁴⁰.

Jednou zo signifikantných vlastností atraktívnych tvárí je, ako sme spomenuli, symetria. Vzhľadom k tomu, že ľudské telo je bilaterálne odlišné, sa rozdeľuje asymetria tváre na smerovú a fluktuálnu. Pod smerovou asymetriou sa rozumejú rozdiely medzi pravou a ľavou stranou, väčšinou spôsobené aktivitou jedinca (napríklad používaním jednej strany mimických svalov viac ako druhej). Fluktučné sú náhodné rozdiely (horizontálne, vertikálne) medzi oboma stranami, spôsobené nedokonalou expresiou génov už v priebehu ontogenetického vývoja, pôsobením patogénov. Štúdiá o atraktivite tváre sa zhodujú na tom, že čím nižšia fluktučná asymetria, tým je tvár atraktívnejšia⁴¹. Preferencie pre symetrické tváre sú vysvetľované ako vedľajší produkt nášho zrkovitého systému a teda ľahšie spracovávanie symetrických objektov pred nesymetrickými. Takáto preferencia pre symetrickú tvár je tiež adaptáciou pre výber geneticky kvalitného partnera. Nízka miera fluktučnej asymetrie, ako sa dozvedáme v nami predkladanom texte, odráža tzv. vývojovú stabilitu a to tým, že vzhľadom k tomu, že pravú i ľavú stranu organizmu ovplyvňujú rovnaké gény, miera symetričnosti by mala poukázvať na kvalitu expresie génov behom vývoja organizmu a zároveň na schopnosť vyrovnat' sa s nástrahami prostredia. Štúdiá⁴² tiež zistili, že symetrickejší ľudia majú kožu vnímanú ako zdravšiu, majú príťažlivejšiu vôňu a atraktívnejší vzhľad. I dokonca, čo sa týkalo pomal'ovania tela, symetricky pomal'ované tváre boli hodnotené ako atraktívnejšie⁴³. Evolučne zamerané výskumy interpretujú preferencie pre ženské rysy v tvári ako adaptáciu, ktorá vedie k výberu znakov spojených s plodnosťou a mladosťou.

40 Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009

41 Grammer, K., Thornhill, R.: *Human (Homo Sapiens) facial attractiveness and sexual selection – the role of symmetry and averageness*. Journal of Comparative Psychology. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 191

42 Jones, B. C. a kolektiv: *Facial symmetry and judgement of aparent health – support for a „good genes“ explanation of the attractiveness – symmetry relationship*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 192

43 Cardenas, R.A., Harris, L.I.: *Symmetrical decorations enhance the attractiveness of faces and abstract designs*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 193

Ďalším z vysvetlení, prečo sú symetrické tváre považované za krajšie, pochádza z výskumu uskutočneného psychológom Steve Gangestadom a evolučným biológom Randy Thornhillom, ktorý zmieňujú autori v texte: „*Ti zkoumali vztah mezi tělesnou symetričností a symetričností tváře a úsudky o celkové kráse. Opakované škodlivé zásahy okolí způsobují během vývoje asymetrie. Mezi ně se nepočítají jenom zranění a tělesné újmy, které mohou být viditelným projevem narušeného zdraví, ale i parazité obývající tělesnou schránku. Protože parazité způsobují tělesné asymetrie, stupeň asymetrie může sloužit jako vodítko ke stavu zdraví jednotlivce a může i označovat míru, do níž byl narušen vývoj jednotlivce různými stresujícími faktory. Asymetrie člověka se rovněž zvyšuje s věkem.*“⁴⁴

Dôležitým vodítkom v hodnotení atraktivity tváre je tiež jej zdravý vzhľad, ktorý je indikátorom plodnosti ženy a odkazuje k mladosti. Dokonca aj, čo sa týka krášlenia tváří, skrášlovacie metódy vyzdvihujú tie rysy tváre, ktoré podtrhujú znaky spájané so zdravím a mladosťou, čím sú líčenie očí, pier a líc. Maľovanie pier červenou farbou by mohlo nie len mimetizovať dobrý zdravotný stav, ako tvrdia autori, ale tiež aj zmeny spojené s ovuláciou, kedy vďaka zvýšenej bazálnej teplote dochádza k vyššiemu prekrveniu zčervenalých pier. Taktiež vytrhávanie obočia a tieňovanie očí robia optický dojem väčších očí, čo je u žien považované za atraktívny znak, pretože odkazuje k mladistvému pohľadu. Aj čo sa týka farbenia vlasov, vo výskumoch, v ktorých prebehla analýza fotografií dievčat v časopise Playboy od 50 - tich do 80 - tich rokov 20. storočia ukazuje na vyššiu frekvenciu blond žien⁴⁵.

Dôvod, prečo práve blond vlasov je ten, dozvedáme sa v texte, že kúzlo blond vlasov spočíva v ich jemnosti. Blond vlasy, je dokázané, sú tenšie a tým pádom mäkkšie na dotyk a teda zmyselnejšie, pripomínajúce mäkkosť oblého ženského tela. Výhoda blond vlasov tiež spočíva v ich vizuálnej signalizácii a tým je, že pôsobia mladistvejšie než tmavovlásky. Dôvodom, prečo blondatosť evokuje mladosť, je to, že u väčšiny ľudstva sa rodia deti svetlovlasejšie než sú ich rodičia a blond vlasy sú preto neoddeliteľne spojené s detstvom.⁴⁶ Preferencia blond vlasov je teda preferenciou mladistvého vzhľadu.

44 Gangestad, S., Thornhill, R. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování.* Dauphin/ Volvox Globator 2009. s. 74

45 Rich, M. K., Cash, T. E.: *The American image of beauty: media representations of hair color for four decades.* In: Blažek, V., Trnka, R: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd.* Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009. s. 202

46 Morris, D.: *Nahá žena.* Alman. Brno 2006. s. 27 - 28

Tvár je miestom, kde sa najpravdepodobnejšie prejavujú skutočné emócie človeka. Citové zmeny sa najzreteľnejšie prejavujú zmenou farby tváre, rumenec hanby alebo sexuálneho studu začíná v samom strede tváre. Ten, kto sa červená, je označovaný za mladého, nesmelého, spoločensky nepriebojného a neskúseného. Červenanie sa, aj v kontexte erotických situácií, je známku cudnej nevinnosti a toho, že žena si je vedomá svojej sexuality a je ešte neskúsená.⁴⁷ Preto je možné tvrdiť, že červenanie sa je pôvodne „farebný“ ľudský signál označujúci panenstvo a teda odkazujúci k mladému veku ženy. Okrem toho, červené tváre sú znakom dobrého zdravia a prirodzenej vitality. Preto dochádza tiež ku zvýrazňovaniu týchto partií v krášení tváre. Táto forma make – upu neprináša len signály pseudozdravia ale aj náznak rumenca nevinnosti.

Ideálnou krásnou ženou, ktorá bola zostavená vo výskume⁴⁸ spojujúcom zdanlivo rozdielny vkus mužov vybraného vzorku, má veľké oči a malý nos, pretože u starších žien sa oči zdajú menšie a nos väčší.

Zaujímavým evolučným ťahom v procese výbere partnera, ktorý dokladá biologickú podmienenosť preferencií ženskej krásy je ťah nazvaný „sensory bias“⁴⁹, ktorý evolučne vyvinul tvárovú neoténiu žien na základe mužskej preferencie pre mladú tvár vďaka jej silnej spojitosti s plodnosťou. Tvárová neoténia je nadnormálny znak mladosti a nie skutočnej fenotypovej alebo genetickej kvality, pretože existujú aj tváre, ktoré nesú známky tvárovej neoténie, ale neodpovedajú veku ženy⁵⁰.

Ďalšou zaujímavou analýzou, ktorá sa zaoberá otázkou atraktivity neoténie ženskej tváre, bola analýza, ktorá vytvorila index relatívnej neoténie tváre, založený na rozdieloch medzi skutočným vekom jedinca a vekom odhadnutým. Pri hodnotení atraktivity recipientami z piatich rôznych kultúr sa dospelo k záveru, že ženská atraktivita obsahuje podstatnú časť neoténnej zložky. Dokonca aj v ďalšej analýze, v ktorej sa merali tváre vyobrazených modeliek na titulných stranách ženských časopisov, sa prišlo na to, že v porovnaní s fotografiami

47 Morris, D.: *Nahá žena*. Alman. Brno 2006. s. 77

48 Ibid

49 Sensory bias (zmyslová zaujatosť v procese pohlavného výberu) postuluje, že tieto preferencie vlastností vo výbere partnera sú vedľajším produktom prírodného výberu pôsobiaceho na zmyslový systém.

50 Barrett, L., Dunbar, R., Lycett, J.: *Evoluční psychologie člověka. Volba partnera a pohlavní výběr*. Portal. Praha 2007. s. 160

vysokoškolských študentiek mali vyobrazené modelky výrazne viac neoténnych znakov.⁵¹

Názor, ktorý dokladá relevantnosť biologickej podmienenosti hodnotenia príťažlivosti je názor Michaela Cunninghama, že jednotlivé charakteristiky tváre odkazujú na rôzne vlastnosti jednotlivca a tým aj na rôzne aspekty jeho reprodukčnej zdatnosti. Skutočná aktuálna atraktivita je potom výsledkom kombinácie týchto znakov. Niektoré znaky, ako napríklad symetria a juvenilné znaky žien budú do určitej miery preferované univerzálne, iné znaky, predovšetkým tie, ktoré súvisia so starostlivosťou o vzhľad, budú atraktívne len v kontexte danej kultúry⁵².

-

Na základe empirických výskumov a pozorovaní skúmania biologickej podmienenosti preferencií ženskej fyzickej príťažlivosti z evolučného hľadiska sme zistili, že tieto preferencie spájajú určité všeobecne univerzálne princípy, ktoré sa týkajú tak ako tela, tak aj tváre. Týmto všeobecne platnými princípmi biologickej podmienenosti preferencií ženskej fyzickej príťažlivosti sú indikátory plodnosti, mladosti a zdravia. Plodnosť implikuje, že telo ženy je ešte mladé ale už je na prahu zrelosti, čo znamená vek v priemere od 18 do 24 rokov. Plodnosť odkazuje k obdobiu mladosti a zdraviu ženy. Zdravé mladé telo, ktoré sa nachádza v období najväčšej plodnosti podlieha najvýraznejším zmenám na ženskom tele práve v oblasti pásu a bokov, preto užší pás v pomere k bokom naberá na väčšej príťažlivosti, než keď je pás širší. Znaky mladosti a zdravia sa považujú za univerzálne platné indikátory pre biologicky podmienené preferencie telesnej atraktivity a akékoľvek determinanty choroby a staroby preferované nebudú v rámci tejto príťažlivosti. Ďalej sme videli, že telesná symetria ako aj symetria tváre hovorí o určitej genetickej kvalite jedinca. Videli sme, že choroby a stres spôsobujú fyziologickú asymetriu tela a tým pádom symetria bude považovaná vždy za atraktívnu a bude tým pádom preferovaná. Všetky tieto spomenuté indikátory fyzickej príťažlivosti odkazujú k telesnému zdraviu a mladosti. Zdá sa, že sú univerzálne platnými determinantami, tzv. štandardami, ktoré odkazujú k určitému preferovanému vzoru, v tomto prípade pohlavného výberu a biologicky podmienených preferencií, vzoru plodnosti a zdravia a podľa týchto výpovedí je

51 Ibid

52 Cunningham, M.: *Beyond nature versus culture: a multiple fitness analysis of variation in grooming*. In: Grammer, K., Volland, E. (ed.): *Evolutionary Aesthetics*. Springer. Berlin. s. 201 - 237

možné, že ich kultúrne odchýlky sú len takými odchýlkami aby nenarušovali ich univerzálnu platnosť. Dokonca, aj výskum týkajúci sa objasnenia preferencie symetrie, ako sme videli, zistil možnosť určitej a priori biologickej danosti (zistenej už u zvierat) pre túto preferenciu.

1.6 Darwinovská estetika

Darwinov prístup k otázkam vkusu a krásy v živočíšnej ríši

Doplňme teraz náš doterajší pohľad na biologickú podmienenosť preferencií ženskej fyzickej príťažlivosti názormi hlavného predstaviteľa biologickej koncepcie krásy 19. storočia, Charlesa Darwina na *vkus a vnímanie krásy* (krásnych štruktúr) v živočíšnej ríši u znakov vzniknutých behom pohlavného výberu u zvierat, týkajúcich sa predovšetkým druhotných pohlavných znakov. Obdivuhodná rozsiahlosť Darwinových záujmov a jeho schopnosť nachádzať podobnosti medzi rôznymi sférami javov a podávať ich kauzálne vysvetlenie sa neobmedzovalo len na čiste botanické alebo zoologické záležitosti, ale dokázal zaujímavo zasiahnuť do akéhokoľvek oboru. Dovtedajší prírodovedci skôr estetizovali prírodu, Darwin naopak *biologizuje estetiku*⁵³.

Vychádzame tu zo spisu doktora filozofie a dejín prírodných vied na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej, Karla Stibrála: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*.⁵⁴, ktorý tu predkladá rozbor a analýzu pre nás zásadných Darwinových téz spojených s estetickou dimenziou prírody a vôbec interpretuje jeho koncepciu biologickej podstaty krásy, ktorú Darwin vidí v biologických podmienkach života. Podľa Darwina, od objavu „zmyslu pre krásu“ u zvierat je len krôčik k uznaniu „umenia zvierat“ (spev slávika, stavby bobrov a termitov, „umelecké“ vtáčie krášlenie hniezd apod.). Pohlavný výber, snaha zapáčiť sa druhému pohlaviu, má podľa Darwina biologicko – fyziologický dôvod.⁵⁵

53 Volek, J.: *Kapitoly z dějin estetiky I. Od antiky k počátku XX.století*. Panton. Praha 1985. s. 241

54 Stibrál, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006

55 Volek, J.: *Kapitoly z dějin estetiky I. Od antiky k počátku XX.století*. Panton. Praha 1985. s. 243

Darwin priznáva existenciu *vkusu*⁵⁶ u zvierat a zdôrazňuje jeho rolu v pohlavnom výbere. Medzi *zmyslom pre krásu*⁵⁷ u človeka a zvierat'a nevidí podstatnejší rozdiel, jedná sa predovšetkým o kontinuálny prechod. Pripúšťa ale, že je diferencovaný, utváraný skúsenosťou a kultúrou. Zmysel pre krásu popisuje ako zaľúbenie pociťované z *vnímania*⁵⁸ určitých tvarov, farieb, symetrie, harmonických zvukov a pokúša sa ho objasniť na fyziologickom základe. U Darwina nachádzame subjekt – objektové vysvetlenie vnímania krásna, ako sa o tom zmieňuje Stibral. Na jednu stranu Darwin kladie vlastnosti, ktoré má mať estetický objekt vzbudzujúci estetickú reakciu, na druhej strane uznáva aj úlohu subjektu⁵⁹. *Estetický zmysel a vnímanie krásy* vôbec prisudzuje predovšetkým vtákom, ktorých variabilita v štruktúrach tomu zodpovedá viac ako u cicavcov, ktorí sú menej farebnejší: „*Ptáci, pretože jejich rozumové schopnosti nedosahují přílišné výše, jsou „nejestetičtější“ ze všech zvířat a jsou svým vkusem člověku vlastně nejbližší.*“⁶⁰ Tvrdí, že ich pozorovacie schopnosti sú tak vyvinuté a že sú schopní pociťovať emócie, čo je pre schopnosť *vnímať krásu* kľúčové. Pociťovanie človeka a vyšších⁶¹ zvierat zakladá na podobnej psychickej a zmyslovej výbave človeka a zvierat'a. Týka sa to pociťovania radosti, bolesti, šťastia a tiesne rovnako ako otázok vnímania krásy. Ide tu ale o kvalitatívnu totožnosť, nie kvantitatívnu v zmysle stupňa rozvoja. Darwinovo presvedčenie o podobnom vkuse pre krásu u zvierat a človeka, postavené na podobnosti zmyslov, vyúsťuje v jeho pokusoch definovať krásu, čo sa páči a ukázať, že všetci preferujú estetické objekty podobných kvalít.

Zmysly človeka a vyšších živočíchov sú podľa Darwina nesporne utvorené tak, že žiarivé farby a určité tvary, harmonické rytmické zvuky vytvárajú potešenie a považujú ich za krásne⁶². Týka sa to tiež pestrosti ako jasnosti farieb.

56 Darwin používa termín *vkus* (taste) s významom *zmysel pre krásu* (sense of beauty), tieto termíny nerozlišuje a prisudzuje túto schopnosť *vnímania* krásy aj zvieratám. Jedná sa u neho o kvalitatívnu totožnosť s našim zmyslom vnímať krásu. Estetické termíny *zmysel pre krásu* znamená ale schopnosť vôbec krásu vnímať, zaujímať estetický postoj, vkus schopnosť posudzovať, súdiť (na základe libosti, nelibosti), ktoré tým pádom odkazujú k antropologickej podstate.

57 U Darwina je *zmysel* u zvierat vo význame zaujatia pozornosti a vnímania rôznych farieb, štruktúr, zvukov a pod.

58 Darwin vkus, *zmysel pre krásu* a *vnímanie* stotožňuje.

59 Stibral, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006. s. 25

60 Darwin, Ch.: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J.Murray: London 1913 cit. In: Stibral, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006. s. 35

61 Darwin netvrdí, že všetky zvieratá majú *zmysel pre krásu*, hovorí, že je to ťažko predpokladať napríklad u mäkkýšov.

62 Darwin si je vedomý, že u zvierat schopnosť „niečo považovať“ nie je takto vyhrotená, ale dokazuje to, že určité vnemy na tieto podnety a tým pádom aj preferencie sú u zvierat

Za príklad dáva Darwin, v našom predkladanom spise, východoaustrálskeho vtáka Lemčika hodvábného, u ktorého si samčekovia budujú na zemi stavby vysoko estetického rázu. U niektorých samcov Lemčika, ktorí sú pestro zafarbení, sa ich príbytky vyznačujú jednoduchosťou. Naopak u Lemčikov, ktorí sú zafarbení nevýrazne, skoro ako samičky, sú ich besiedky omnoho viac komplikované a nazdobené. U Lemčikov je známe, že do svojho príbytku investujú značné množstvo času a energie na výstavbu a aranžovanie. Bolo odpozorované⁶³, že používajú rôzne atraktívne predmety (kamienky, ulity, perá) na zdobenie stavby, ktoré si dokonca samčekovia medzi sebou kradnú. Taktiež bolo zistené⁶⁴, že príbytky vymaľovávajú farbami z rozmačkaných bobúľ zmiešanými s vlastnými slinami a popolom. Svoju *výtvarnú* činnosť dokonca dopĺňujú tanečným a speváckym predstavením. Svoje dielo potom neustále dotvárajú, dozdobujú a doslova aranžujú. Samičky si potom vyberajú na základe pozitívnej reakcie na vyzdobené sídla za partnera jeho tvorcu. Zaujímavým zistením bolo tiež, že samičky mladšie si vyberajú podľa preferencií atraktivity príbytkov a s nárastom skúseností, samičky staršie svoje preferencie sústreďujú na nahováracu produkciu samčekov ako spev a tanec.⁶⁵

Darwin zistil, že živočíchovia majú určitú záľubu vo výrazných rysoch, ale aj v novosti. Toto podliehanie „módnym vlnám“ ale nesmie byť skokové, príliš nové, pretože je dôležité držať sa v medziach zvyku, ako nachádzame v texte. Zmeny sú u zvierat pozvoľné, postupné. Darwin dokonca zistil, že zvieratá majú určitý pôžitok v činnostiach, ktoré prebiehajú bez účelu, ako napríklad kĺzavé lietanie vtákov vo vzduchu.

Tento „vkus“ u zvierat vznikol a rozvíja sa v procese pohlavného výberu, kedy väčšinou jedno pohlavie uplatňuje pri výbere svoj vkus, zmysel pre krásu⁶⁶, druhé je naopak predmetom tohto výberu a vytvára rôzne štruktúry, ktoré majú zvýšiť jeho príťažlivosť. Nie všetky vzhľadové štruktúry plnia túto funkciu ale väčšina vznikla v procese pohlavného výberu. Darwin tvrdí, že pohlavný výber, na rozdiel od prírodného, vytvára štruktúry neužitočné, v zmysle prežitia apod., ktoré zase naopak vytvára výber prírodný. Ide čisto o štruktúry „estetické“, ktoré plnia

evidentné.

63 Veselovský, Z.: *Výlet do treťohor*. Praha: MF 1986. s. 259 - 272; Frith, C. B.: *Lemčici a rajky* In: Obratlovci. Praha: Nakl. Dum OP 1994. s. 448 – 449; Coleman, S., Patricelli, G. L., Borgia, G.: *Variable female preferences drive complex male displays*. In: Nature 428/2004. s. 742 – 745. In: Stibral, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006. s. 38 - 39

64 Ibid

65 Stibral, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006. s. 38 - 39

66 Darwin nerozlišuje schopnosť krásu pociťovať a posudzovať.

funkciu zaľúbenia sa, či očarenia, ako napríklad ťažké perie chvosta bažanta argusa, ktoré značne komplikuje jeho let⁶⁷. Darwin tiež odpozoroval, že určitá užitočnosť týchto štruktúr je prítomná aj v procese prírodného výberu, kde samci ozdobnejší si ubližujú v boji o prežitie menej než samci, ktorí sú vyzbrojení špeciálne pre boj: „Z předchozích faktů můžeme jasně vidět, že peří a další ozdoby samců musí mít pro ně nejvyšší význam; a vidíme, že krása je dokonce důležitější než úspěch v boji.“⁶⁸ Z týchto príkladov je teda zrejmé, že vnímanie krásy je patrične prítomné aj v živočíšnej ríši a je možné tvrdiť, že zohráva relevantnú úlohu v ich životoch a v evolúcii vôbec.

Dôkazom toho, že vo výbere samičiek zohráva úlohu „dobrý vkus“ je pozorovanie z prírody, kde si samice vyberajú podľa svojich sokýň. Je to teória, ktorú zastáva tiež Darwin, že zvieratám je daný určitý „vkus“, ktorý podlieha „módnej vlne“, že je preferované to, čo preferujú ostatné samičky. Táto teória má protiteóriu „dobrých génov“, ktorej zástancom je Alfred R. Wallace⁶⁹, ktorá argumentuje preferencie určitej štruktúry u živočíchov, ktorých preferovaná zdatná konštitúcia je potvrdením ich genetickej kvality, ktorá svedčí o zdraví, sile a odolnosti samca. Táto preferencia implikuje predanie kvalitných génov svojim potomkom.

Teóriu „módnej vlny“ zastáva aj popredný biolog Jan Zrzavý, profesor na Prírodovedeckej fakulte Jihočeskej univerzity, zaoberajúci sa evolučnou teóriou a fylogéziou, s kolegami Davidom Storchom a Stanislavom Mikulkom v titule *Jak se dělá evoluce*, v časti práce *Všetchno je jen móda*⁷⁰, kde si autori pokladali otázku prečo si samice vyberajú extrémne typy samcov v zmysle výberu excesívnych štruktúr. Vysvetľujú to Fisherovou⁷¹ hypotézou, že stačí, že si samica vôbec začne vyberať samca, aj keď na základe obskúrneho kritéria. Fisher totiž nepredpokladá, že by tieto excesívne štruktúry museli mať akýkoľvek význam, ktorý hovorí o kvalite jedinca. V okamžiku, keď samičky, ktoré majú tendenciu výberu onoho znaku, v populácii prevládnu, sa im táto vyberavosť vyplatí, pretože

67 Stíbrál, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006. s. 28

68 Darwin, Ch.: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. J.Murray: London 1913 cit. In: Stíbrál, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Pavel Mervart 2006, s.30

69 Alfred Russel Wallace (1823 – 1913) bol biológ, prírodopisec, badateľ, antropológ, geograf a adjunkt Charlesa Darwina a spoluzakladateľ jeho evolučnej teórie prírodného výberu.

70 Zrzavý, J., Storck, S., Mikulka, D.: *Všetchno je jen móda*. In: *Jak se dělá evoluce?* Paseka 2004

71 Ronald Fisher (1890 – 1962) bol anglický evolučný biológ a genetik, zakladateľ populačnej genetiky. Teória vysvetlená Ronaldem Fisherem v roku 1930. In: Zrzavý, J., Storck, S., Mikulka, D.: *Všetchno je jen móda*. In: *Jak se dělá evoluce?* Paseka 2004. s. 46 - 47

ich synovia budú pravdepodobne tiež nositeľmi onoho znaku a tým pádom budú v budúcnosti taktiež preferovaní. Ak bude kritérium výberu relatívne (napríklad dlhší a farebnejší chvost páva) bude sa daná štruktúra neustále zväčšovať. Samci s dlhším chvostom sú potom samicami preferovaní preto, že aj ich synovia budú pravdepodobne vďaka zdedenému dlhšiemu chvostu tiež samicami preferovaní. Určité znaky sú teda preferované len preto, že pozdejšie budú preferované ostatnými. Ide teda o proces vzniku, s nadsázkou povedané, niečoho ako „módy“⁷².

U niektorých živočíchov sa pocit krásna, ako tvrdí autor, obmedzuje buď priamo na obdiv druhého zvieratá, alebo na jeho produkty – spev, alebo činnosti v rámci stavieb a výtvorov. Napriek tomu nachádza Darwin medzi zvieratami príklady činností, uskutočňovaných pre potešenie.

Z týchto sledovaní je pre našu tematiku biologických preferencií krásy zásadné, že už u živočíchov nachádza Darwin zaľúbenie v kráse - v harmonických a rytmických zvukoch, v jasných pestrých farbách, ale dokonca aj v nových nevidaných tvaroch, na ktoré zvyknutí nie sú. Či sú tieto obskúrne (nové) preferenci známkou genetickej kvality nositeľa sa pýtajú autori v už spomenutom spise *Jak se dělá evoluce?* a odpovedajú si, že hypotézy „dobrých génov“ predpokladajú, že každé excesívne štruktúry majú určitú funkciu, prinajmenšom v tom zmysle, že nejako súvisia so zdravotným stavom jedinca, alebo s jeho reprodukčnou úspešnosťou. Problém je tu ale v tom, ako píše autori, že pohlavný výber nemusí prebiehať priamočiaro, že si samice vyberajú samcov s nejakým znakom. Existuje tu ešte určitý vnútropohlavný boj o teritóriá a o sociálnu dominanciu, to znamená, že takýto dominantný boj medzi samcami môže byť nejakým spôsobom ritualizovaný, počas ktorého si samci skôr imponujú svojim zjavom, než medzi sebou bojujú a samice si potom môžu vybrať víťaza týchto súbojov práve preto, že sú víťazi a nie priamo podľa vlastností, ktoré im víťazstvo pôvodne umožnilo. Samičky preferujú napríklad dominantné chovanie a nie veľké pazúre či zuby. Tiež môže byť možné to, že daný znak vznikol selekčnými tlakmi, ktoré už zanikli, alebo ktorým proste nerozumieme. Podobná psychická predispozícia, že sa páči niečo bez dôvodu, napríklad u rýb, ktoré majú plutvu na chvoste, a to dokonca, bolo zistené, okrem samičiek sa to páči aj samcom, je pre

72 Zrzavý, J., Storck, S., Mikulka, D.: *Všechno je jen móda*. In: *Jak se dělá evoluce?* Paseka 2004. s. 46 - 47

vznik preferencií zásadná a môže mať ďalekosiahle dôsledky⁷³. Ide hlavne o to, že takáto predispozícia môže byť využívaná až zneužívaná bez ohľadu na skutočnú adaptívnu hodnotu znaku. Je ľahké si predstaviť, že mnoho štruktúr vzniklo práve preto, že dokázali zaujať až ohromiť druhé pohlavie, než už dôvodom bolo čokoľvek. Príkladom môže byť zmnohonásobený motív očí na chvoste páva alebo u bažanta argusa. Úspešnosť zmnohonásobeného motívu očí alebo dokonca aj komplikovaného vtáčieho spevu, tvrdia autori, môže spočívať v manipulácii so psychikou opačného pohlavia, tak isto, ako úspech reklamy vychádza z manipulácie psychiky zákazníka. Jedným z najčastejších prvkov tejto „manipulácie“ je princíp opakovania.⁷⁴

-

Z predchádzajúcich pozorovaní sme sa dozvedeli, že možné *krášlenie* a *vkus* vôbec sú prítomné aj v živočíšnej ríši čo do istej miery môže doložiť i určitú relevantnosť biologickej podmienenosti príťažlivosti a krásy vôbec. Teória bola podporená evolučnými názormi a odpozorovanými príkladmi z prírody Charlesa Darwina na preferencie krásy a vôbec prítomnosti *vkusu* u zvierat. Bolo tiež zistené, že krásne štruktúry niektorých živočíchov, dokonca aj určité potešujúce činnosti postrádajú určitú užitočnosť čo do prírodného výberu (boj o prežitie), čo môže znamenať, ako už bolo spomenuté, že tieto štruktúry vznikli z rýdze estetického dôvodu v rámci pohlavného výberu. Dôkazom toho je prítomnosť akejsi „módnej vlny“ v preferenciách samičiek, ovplyvnenej preferenciami samičiek iných. Dá sa povedať, že je to tendencia k napodobovaniu, mimetizmu, čo je niečo, čo spojuje živočíšnu ríšu s človekom (napodobovanie detí svojich rodičov, i napodobivosť dôležitých faktov v šírení módy). Väčšina teórií ale proklamuje názor, že tieto preferované krásne štruktúry sú indikátormi určitej genetickej kvality živočícha, čo znova odkazuje k akcentu biologicko – fyziologického. Je zrejmé, že relevantnosť biologickej podmienenosti preferencií krásnych štruktúr je vysoko prítomná, či už sa týka prírodného alebo pohlavného výberu, dôležité je, že je prítomná už u zvierat, ktorých inteligencia je ešte stále na značne nižšom stupni v porovnaní s človekom a predsa proces kráslenia a zaujatie pre krásne štruktúry, ako sme videli z pozorovaní Darwina, je u nich prítomné.

73 Zrzavý, J., Storck, S., Mikulka, D.: *Všetchno je jen móda*. In: Jak se dělá evoluce? Paseka 2004. s. 50

74 Ibid, s. 46 - 52

2. Kultúrna rovina – Tvár a telo v poňatí estetickom

Sledovať celý vývoj estetizácie ženského tela, napríklad od antiky alebo len od stredoveku až po súčasnosť, presahuje rámec našej témy i rozsah magisterskej práce. Spokojme sa s tým, že od 16. storočia sa stala žena reprezentantkou krásy ľudského rodu a k tematike sa rozvinul aj určitý diskurz o normách a praktikách kráslenia. Pretože celé 20. storočie a súčasnosť prijíma ako samozrejmé artificijálne spôsoby estetickej starostlivosti a zdokonaľovania fyzickej krásy, postačí keď nahliadneme do 19. storočia⁷⁵, kde sa stretávame s týmito explicitne formulovanými názormi.

Po Veľkej francúzskej revolúcii v roku 1789, nasledujúce storočie umožňuje jedincovi v najrôznejších ohľadoch otvoriť sa viac sám sebe. Časopis *La Mode*⁷⁶ píše o tom, že by mala existovať krása dobrovoľná, vedomá (*la beauté volontaire*), krása nedobrovoľná, nevedomá (*la beauté involontaire*) a krása spoločenská, sociálna (*la beauté sociale*), inak povedané krása tvorená inteligenciou a poznaním. Táto prepracovaná krása by mala byť omnoho dôležitejšia a presnejšia než všetky ostatné⁷⁷. Podľa Vigarella sa hovorí tiež o tom, že ideál by nemal byť danou konštantnou veličinou ale objavom, výdobytkom. Tým pádom vzniká aj priznávanie líčidiel, nachádza sa tiež prekonanie toho, čo by malo líčenie pripomínať. V líčení nejde len o opravu nedostatkov ale aj prehĺbenie pôvabu, vnád, lákadiel a ich znovuobjavenej sily.

2.1 Krásne sa musí vytvoriť

Vieme, že telo nie je len objektom, ale že je subjektívnym telom so zvláštnym procesom vnímania, kde sa stretáva okolný svet a vnútorné spracovanie tohto sveta. V rámci tejto reflexie vznikajú spomenuté javy subjektivácie tela, ktoré sú flagrantné v sebaútváraní pomocou odevu, gest a gestikulácie, reči, hlasu, pohybov tela, ale aj zvykov a zvyklostí, vzťahu „tela“ k vonkajšiemu svetu a jeho rôznorodej „komunikácie“ s ním. A predsa je to finálne telo ako objekt, čo na seba

75 V stručnom prehľade dejín krásy od pre nás zásadného obdobia 19. storočia, budeme, aj keď len letmo, sledovať popredný titul francúzskeho historika a sociológa Georga Vigarella, ktorý telo, jeho reprezentáciu behom storočí sleduje z dejinného sociologického pohľadu v spise *Dějiny krásy, telo a umenie skrášľovania od renesancie až po súčasnosť*, v originálnom znení: Vigarello, G.: *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours*. Paris. Seuil, 2004

76 Francúzsky dobový módný časopis *La Mode*, vychádzajúci v Paríži v rokoch 1836 až 1848.

77 Vigarello, G.: *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours*. Paris. Seuil, 2004. s. 139

vezme úlohu predmetu naplno rozvinutej estetizácie, predmetu s priznanou estetickou funkciou.

Ak sledujeme, aj keď len letmo, svojim obsahom ojedinelé dielo – Vigarellove *Dejiny krásy, telo a umenie skrášľovania od renesancie až po súčasnosť*⁷⁸, nájdeme tu vo štvrtej časti venovanej 19. storočiu a príznačne nazvanej „La beauté désirée“ (voľne preložené krása vytúžená, či krása, po ktorej sa baží) a v jej prvej kapitole opäť príznačný podtitul „Chvála umelého“, musíme konštatovať, že všetko, s čím sa v plnej a nepredvídateľnej miere stretávame v našej súčasnosti, začalo práve v tomto storočí. Hneď prvé riadky tohto oddielu Vigarellovho neobyčajne prínosného príspevku k dejinám fyzickej krásy napovedajú, že toto storočie, ktoré založilo modernitu, neodmysliteľne spojenú so slobodou individua a nového všeobecne deklarovaného hesla *d e m o k r a c i a*, dalo ženám príležitosť naplniť túžbu po osobnej kráse a využiť k tomu všetkých dostupných prostriedkov. V „Journal pour tous“ (Noviny pre všetkých) bolo možné v roku 1857 čítať: „Žijeme v úplnej slobode a tento stav vecí vytvoril v každej žene zodpovednosť za svoju krásu: ospravedlnenia už neplatia...“⁷⁹, mohli by sme dokonca pripojiť aj - „bez pardonu“, nikoho a nič v tomto smere neospravedľňuje, každý si ručí za svoju krásu a to znie i vzhľadom k našej súčasnosti veľmi aktuálne. Vigarello dodáva, že ústredná kvalita – umelosť, sa stane legitímnou ako nikdy a ako nikdy je obnovená aj téma modelu – vzoru, ktorý je potreba nasledovať.

Zastavme sa na chvíľu u básnického génia a znalca výtvarného umenia, Charlese Baudelaira, ktorý na nami sledovanú tému zanechal pozoruhodné eseje. U Baudelaira sa stretávame s explicitným poukázaním na potrebnosť eliminovania prípadne prebývania naturálnosti práve umelým vytváraním krásy či jej atribútov. Cenné sú hlavne jeho eseje v oddiele *Malič moderného života*⁸⁰, (a to predovšetkým stať, v ktorej sa odráža nastalená epocha 19. storočia plne uznávajúca účinok krásliacich prostriedkov, *Chvála líčidel*⁸¹, ktorú vydáva v roku 1863), kde Baudelaire sleduje ideál krásy a jeho vplyv na vonkajšok moderného človeka: „*Krásu, jak si ji člověk představuje, vtiskuje ráz celému jeho zevnějšku, nabírá nebo napíná jeho šat, zaobljuje nebo napřimuje jeho gesto, ba prostupuje*

78 Vigarello, G.: *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours.* Paris. Seuil, 2004

79 Ibid, s. 140

80 Baudelaire, Ch.: *Malič moderného života..* In: Úvahy o niektorých súčasníkch. Odeon. Praha 1968. s. 587 - 625

81 Baudelaire, Ch.: *Chvála líčidel.* In: Úvahy o niektorých súčasníkch. Odeon. Praha 1968

časem kradmo i rysy jeho obličeje. Člověk se nakonec podobá tomu, co by chtěl být.“⁸² V už spomenutej eseji *Chvála líčidel*⁸³ sa Baudelaire hned' v úvode vyjadruje ku kráse prirodzenej ako k omylu, ktorý vyvstal z mylných predstáv osemnásteho storočia, kedy sa krása a dobro spojovali s prírodou. Na estetiku ľudí, ktorí nemyslia, demonštratívne poukázal v citáte jednej pesničky, kde sa hovorí, že *krásu krášli prirodzenosť*, čím sa vlastne tvrdí, že niečo, čo nie je (rozumie sa estetický ideál), skrášluje niečo, čo je⁸⁴, teda reálny predmet (napr. tvár, telo), nositeľ estetickej funkcie. Baudelaire líči prírodu len ako hlas nášho záujmu, túžby, ktorý nám prikazuje prežiť a tým pádom zabíjať. Príroda nemôže byť zdrojom ani ideálu krásy či iného ideálu: „*Príroda neučí ničemu nebo takřka ničemu, to znamená, že člověka pouze nutí spát, pít, jíst.., a že také člověka žene zabíjet, pojídat, zavírat, mučit svého bližního.*“⁸⁵ Všetko krásne a ušľachtilé je podľa Baudelaira výsledkom rozumu a úvahy. Cnosť je nadprirodzená až umelá, ktorá nás naučila dobrou a ušľachtilosťou. Zlo prichádza prirodzene, osudovo, živočíšne, dobro je zase naopak, podľa autora, produkt umenia. V dôsledku toho, ako píše, nie prirodzenosť je preto krásou, krása vzniká až ušľachtilosťou ľudskej duše, ktorá bola schopná vytvoriť niečo také ako estetický ideál a ďalšie atribúty estetizácie fyzickej krásy - ozdoby tela, odevu a obliekania vôbec: „*Módu tedy nutno pokládat za symptom touhy po ideálu, který tane v lidském mozku nad vším, co tam přirozený život kupí hrubého, pozemského a špinavého, jako jakási vznešená deformace přírody, nebo spíš jako trvalé a postupné úsilí o její reformu.*“⁸⁶ a dodáva ďalej tiež približovanie sa k ideálu a oddial'ovaním od prírodného, prirodzeného skrz módu a jej pôvab: „*Však také kdosi správně připomněl, že všechny módy jsou půvabné, to jest relativně půvabné, protože každá z nich je novým a víceméně šťastným úsilím o krásu, jakýmsi přibližováním k ideálu, po něm neustále s rozechvěním touží neuspokojený lidský duch.*“⁸⁷

Rovnaký prístup má Baudelaire aj k ženskej bytosti a adoruje jej krásu ako „*zrcadlení všech půvabů přírody, soustředěných v jedinou bytost; je to předmět obdivu a nejživější zvědavosti, jež může pozorovateli poskytnout obraz života.*“⁸⁸

82 Baudelaire, Ch.: *Krása, móda, štěstí*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 588

83 Baudelaire, Ch.: *Chvála líčidel*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 616

84 Ibid

85 Ibid

86 Ibid, s. 617

87 Ibid

88 Baudelaire, Ch.: *Chvála líčidel*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 615

Tieto názory nachádzame explicitne v jeho esejách: *Chvála líčidel*⁸⁹, *Žena*⁹⁰ a *Ženy a děvky*⁹¹. K pôvabe ženy pričítava tiež všetky jej rôznorodé ozdoby, použité látky v odeve, kovy a kamene, ktoré tvoria jej súčasť a pomáhajú osláviť jej krásu: „*Všetchno, co zdobí ženu, co pomáhá oslavit její krásu, tvoří její součást.*“⁹² Podľa Baudelaira žena a toaleta k sebe neoddeliteľne patria: „*Který muž nepocítil na ulici, v divadle, v lese nejnezaujatější rozkoš při pohledu na umně upravenou toaletu a neodnesl si s sebou její obraz, neoddelitelný od krásy té, k níž patřila, protože obojí, žena i toaleta, pro něho tvořily nedělitelný celek?*“⁹³ To isté platí aj o maľovaní tváre. Je tu potreba, aby žena budila úžas, aby okúzľovala, aby bola zbožňovaná, aby sa povzniesla nad prírodu, aby prírodu prekonala a zbožnila svoju krehkú krásu, píše Baudelaire. Týmto kráslením sa má žena pripodobniť bezprostredne k soche, ako k akémusi ideálu, vyššej božskej bytosti. Baudelaire vidí jednoznačne najvyššiu krásu v umení a v umeleckosti ako spodobeniu božskej ideje. Maľovanie sa preto nemá skrývať, má sa stavať na obdiv: „*A tak, pokud mi dobře rozumíte*“, píše Baudelaire v *Chvále líčidel*, „*malování obličejů nesmí sloužit nízké, nepřiznané snaze napodobit čistou přírodu a závodit s mládím. Zjistilo se ostatně, že nic umělého ošklivost neokrášlí a že něco takového může prospět jen kráse. Kdo by se opovážil vnutit umění neplodnou úlohu napodobovat přírodu?*“⁹⁴ Baudelaire túto artificálnu zložku krásy nachádza v rôznych spoločenských vrstvách, medzi herečkami, kurtizánami, dokonca aj v nižšej spoločnosti, kde práve táto „artificialita“ je tak flagrantná: „*Na pozadí inferálního světla nebo severní záře, červeném, oranžovém, sírovém, růžovém (růžová naznačuje ve frivolnosti představu extáze) a někdy také fialovém (což je oblíbená barva dam z ústavu šlechticů, řeřavého uhlí, dohasínajícího za azurovou oponou), na těchto magických pozadích napodobujících různým způsobem bengálské ohně se rýsuje stále se měnící obraz krásy pochybné pověsti...jednou si vymyslela provokující a barbarickou eleganci, jindy se zas s větším či menším štěstím snaží o prostotu obvyklou v lepší společnosti.*“⁹⁵ Ide tu o krásu vytvorenú, artificálne vyobrazenú v spodných vrstvách spoločnosti, hlavne v spoločnosti kurtizán, v ktorých Baudelaire videl prichádzajúcu modernitu doby.

89 Baudelaire, Ch.: *Chvála líčidel*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 616 - 619

90 Baudelaire, Ch.: *Žena*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 614 - 615

91 Baudelaire, Ch.: *Ženy a děvky*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 619 - 623

92 Baudelaire, Ch.: *Chvála líčidel*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 615

93 Ibid, s. 615

94 Ibid, s. 618

95 Baudelaire, Ch.: *Ženy a děvky*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 620 - 621

Išlo tu ale o spoločnosť plnú života, ba priam niekedy na úkor svojej praktičnosti: „Nanejvyš se snad zhlížejí jako Narcisové imbecility v davu jako v řece zrcadlíci jejich obraz. Existují opravdu spíš pro potěšení pozorovatele než sebe samých.“⁹⁶ Krásu nachádza Baudelaire v bizarnosti, násilnosti, výstrednosti, prchavosti či pomínutelnosti a práve preto poetičnosti okamihu prežívaného života, nachádza ju v umeleckosti, v ktorej sa zračí niečo viac ako len príroda a ktorá smeruje k svojmu ideálu.

Podobné básnikove myšlienky nachádzame aj v stati *Dandy*⁹⁷. Dandy, ako píše Baudelaire, nemôže byť nikdy nízky človek, jeho krása spočíva vo výraze bez vášne, ktorý pramení z rozhodnutia nedať sa dojať, jeho ľahká chôdza, istota v správaní a jednoduchosť a prostota v postoji a odeve v sebe zrkadlí potrebu vytvoriť si vo vonkajších medziach konvencie originalitu, určitý kult seba samého: „Je to především potřeba vytvořit si ve vnějších mezích konvencí originalitu, jistý kult seba samého.“⁹⁸ a pokračuje: „Právě ta lehkost chůze, jistota chování, prostota ve svrchovanosti, způsob, jak nosí šaty a řídí koně, postoje, vždy pokojné, ale prozrazující sílu.“⁹⁹ Baudelaire považoval dandyho kontrolu prejavu vášní, ktoré videl ako niečo prirodzené, naturálne, za dôležitú, pretože by inak ich prejav vniesol rušivý a disharmonický tón do oblasti čistej krásy.

Aj v Baudelairových poznámkach o Allanovi Edgarovi Poeovi¹⁰⁰ nachádzame poukázanie na dualitu naturálnosti a umeleckosti na protiklade prívržencov klasickej estetiky, ktorí kritizovali literatúru v Baudelairovej dobe, v grotesknom prirovnaní vidieckej matróny, ktorá odpudzuje svojim zdravím a cnosťou, bez iskry v pohyboch a pohľadu: „...krátce žena, jež vděčí za všechno jen prosté přírodě“¹⁰¹, a na druhej strane ženy kráske: „jež se slučuje se svým hlubokým a originálním kouzlem veškerou výmluvnost toalety, paní každého kroku.“¹⁰² Na nasledujúcich stránkach sa znova stretávame s porovnaním tzv. moderného, civilizovaného človeka, ktorého doba iluzórne heroizuje s človekom tzv. divochom, ktorému naopak Baudelaire pripisuje konotácie modernosti a pravej civilizovanosti, tkviaca v tom, čím ten tzv. divoch žije: „...kdo nevidí, že veškerá čest náleží divochovi? Je už ve své přirozenosti, ba z nutnosti encyklopedický, zatímco civilizovaný člověk je uvězněn v nekonečně malých

96 Ibid, s. 620

97 Baudelaire, Ch.: *Dandy*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 611 - 614

98 Ibid, s. 612

99 Ibid, s. 614

100 Baudelaire, Ch.: *Edgar Poe, jeho život a dílo*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968

101 Ibid, 277

102 Ibid

oblastech specializace. Civilizovaný člověk si vymýšlí filosofii pokroku., naproti tomu divoký člověk, obávaný a ctěný manžel, válečník s nezbytnou osobní chrabrostí, básník v melancholických okamžicích, kdy ho zapadající slunce vybízí k opěvování minulosti a předků, má k ideálu mnohem blíž.“¹⁰³ a pokračuje na porovnaní „divošky“ s americkou dámou, divošky, ktorá sa dáva celá a predsa vie, že predstavuje len polovicu údelu so ženou s príliš praktickými mravmi, ktoré práve Edgar Poe kritizoval. Aj na tomto príklade básnikových úvah vidíme potlačenie prirodzenosti a vyzdvihnutie umeleckosti ako potreby estetizácie života. Allan Edgar Poe vyzdvihoval formu nad obsahom, čo bolo jedným z dôležitých aspektov estetizácie života a umenia (l'art pour l'artizmus) 19. storočia. Už len vzhľad Poea, ako ho opisuje Baudelaire smeruje ku vytváraniu a zdôrazňovaniu formy, napriek tomu, že to bol človek, ktorý až neprimerane holdoval alkoholu, pôsobil vždy elegantne a ušľachtile: „...připadal mi vždy jako vzor elegance, ušlechtilosti a velkodušnosti..“¹⁰⁴. Jeho veľkou výsadou, ako milovníka krásy, bola schopnosť premeniť aj chatrč v palác nového druhu. Bol majstrom v tvorení formy, čo nebolo zjavné len v jeho vzhľade ale aj v básnickej tvorbe: „Jeho bytostně básnická výmluvnost, plná metodičnosti.., otvírat udivující perspektivy, jedním slovem umění uchvacovat, nutit k zamyšlení, nutit k snům, vytrhávat duše z bahna návyků, to všechno byli oslňující schopnosti.“¹⁰⁵ Artificiálnosť sa u neho prejavovala aj v záľube v grotesknosti a v láske k hrôze, čo je zase zjavné vo vyobrazeniach „jeho“ žien: „...a jeho ženy, zářící a nemocné ženy, umírající podivnými chorobami a hovořící hlasem, který se podobá hudbě, to je opět on.“¹⁰⁶

O tom, ako sa potreba estetizácie prejavila aj v oblasti, do značnej miery, čiste naturálnej (biologickej) akou je láska a partnerský vzťah, je možné vidieť aj v autobiografickej próze Charlesa Baudelaira *Fanfarlo*¹⁰⁷, v ktorej autor aj tu autor dáva implicitne najavo potrebu naturálnosť artificializovať. Žena je aj tu vykreslená ako tá, ktorá má byť vyvedená z prírodného kolobehu a len tak sa stáva hodnou pozornosti. Potrebu eliminovať to prírodné, naturálne, živočíšne je možné vidieť vo vzťahu hlavnej postavy Samuela Cramera k milovanej žene Fanfarlo, kde jeho láska k nej sa prejavuje práve a len v jej artificialite ako herečky a baletky. To naturálne je tu poprené aj v tak prirodzenom akte ako je ich fyzické

103Baudelaire, Ch.: *Edgar Poe, jeho život a dílo*. In: Úvahy o některých současnicích. Odeon. Praha 1968. s. 283

104Ibid, s. 268

105Ibid, s. 271

106Ibid, s. 276

107Baudelaire, Ch.: *Fanfarlo*. Concordia. Praha 2004

splynutie, kde sa muž dožaduje od Fanfarlo použitia všetkých náležitých skrášlovacích prostriedkov, vrátane divadelného kostýmu: „*Tu však Samuela jal podivný vrtoch a jako rozmazlené dítě jal se volati: „Chci Kolombinu, vrať mně Kolombinu, vrať mně ji takovou, jak se mně zjevila dnes večer, jež ze mne učinila šilence svým fantastickým ústrojem a kejklářským živůtkem! A nezapomeňte na červeň.*“¹⁰⁸ Baudelairov hrdina sa dožaduje masky, umelosti a neprirodzenosti, a tak aj preto estetizačný význam v ich vzťahu má ich rovnaký vkus a cítenie čo sa týka interiéru, nábytku, ale aj jedla: „*Tato shoda názorů na příjemné věci života a požitky, tato podobnost chutí je rychle spojila, a hluboké porozumění pro život smyslový, které zářilo v každém pohledu a v každém slově Samuelově, Fanfarlo mnoho překvapilo.*“¹⁰⁹

Potreba artificiality tela a tváre prostriedkami líčidiel, ozdôb a odevov, a vôbec priznanie jej existencie a dôležitosti, tak evidentná v spisoch Charlesa Baudelaira je samozrejماً v 19. storočí na prahu modernity a len ďalej bude rásť, čo uvidíme v poslednej časti našej práce venovanej súčasnému stavu vrcholnej estetizácie ženského tela.

2.2 Sociálne – diferenciačný aspekt krásy

Nahliadnime teraz k téme vplyvu mimoestetického aspektu na oblasť estetická, akou je náš predkladaný estetický ideál ženskej fyzickej krásy a pozrime sa na známku toho ako sociálne ohľady na preferencie partnerky ovplyvňujú tento ideál. Sústredili sme sa tu na dielo ruského autora a filozofa 19. storočia Nikolaja Gavriloviča Černyševského¹¹⁰ v spise *Estetické vzťahy umění ke skutečnosti*.¹¹¹, v ktorom je možné zhladať známky sociálne – diferenciačného aspektu krásy v kontexte výberu partnerky na dedine a v meste, na autorovej zmienke v začiatku spisu: „*Následkem blahobytného života při značné práci, jež však nevede až k vyčerpání sil, má mladý venkovan nebo selské děvče nadmíru svěží barvu obličeje*

¹⁰⁸Ibid, s. 42

¹⁰⁹Ibid, s. 40 - 41

¹¹⁰ Nikolaj Gavrilovič Černyševskij bol ruský spisovateľ, filozof, literárny kritik žijúci v rokoch 1828 až 1889. Jeho materialisticky založené myslenie sa odrážalo aj v úvahách o umení a krásе, v ktorých hlásal, že predmet (a tým aj obsah) umenia nemusí byť krásny, ale musí byť krásne namalovaný, vyslovený, t.j. podaný krásnou formou. V tomto nami predkladanom spise preskúmava otázku o estetických vzťahoch umeleckých dielach a javov života, a prebádava oprávnenosť panujúceho názoru, že práve krásno, ktoré sa pokladá za podstatný obsah umeleckých diel, v objektívnej skutočnosti neexistuje a je uskutočňované len umením.

Skúmaním otázky o podstate krásna ho priviedlo tiež k presvedčeniu, že krásno je život.

¹¹¹Černyševskij, N. G.: *Estetické vztahy umění ke skutečnosti*. Nakladatelství Svoboda. Praha 1946

*a ruměnc po celé tváři – to je první podmínka krásy podle prstonárodních představ. Protože selská dívka mnoho pracuje a má proto silnou stavbu těla, je při syté stravě značně baculatá...*¹¹², a autor dodáva, že naopak: „*Tenká, hubená, „polovzdušná“ krasavice ze vznešené společnosti se zdá venkovanu rozhodně „nevzhledná“.* Něco úplně jiného je krasavice ze vznešené společnosti., při nečinném způsobu života vlévá se málo krve do končetin., má-li krasavice ze vznešené společnosti velké ruce a nohy, znamená to, že je buď špatně stavěna, nebo že není ze staré dobré rodiny. Právě proto musí mít vznešená krasavice i malé uši.“¹¹³

S našou tematikou úvah o biologickej danosti príťažlivosti ženskej krásy nachádzame u Černyševského spojitost' s jeho zmienkou o definícii krásna: „*Krásno je život*“¹¹⁴ a pokračuje, že to, čo sa nám ako krásne u ľudí a v sociálne diferencovanom ideále krásy ženy zdá, súvisí s formou zdravia, životnosti, sily a energie. Tento fakt autor považuje za univerzálnu danosť indiferentnú rozličnosti spoločenských vrstiev: „*Zdraví ovšem nikdy nemůže ztratit cenu pro člověka, neboť i v dostatku a přepychu se špatně žije bez zdraví – proto ruměnc na tvářích a zdravím kypící svěžest je stále vábná i pro lidi ze vznešené společnosti., každý skutečně vzdělaný člověk cítí, že pravý život je život rozumu a srdce. Ten zanechá svůj otisk ve výrazu tváře, nejjasněji v očích.*“¹¹⁵ a pokračuje tým, že to, čo nesúvisí so zdravím a životnosťou sa nám javí ako ohyzdné, ako napríklad hrbatosť, znetvorenosť, špatná stavba tela, „zlý“, „nepříjemný“ výraz v tvári. Je to postava podľa autora, ktorá nehovorí o živote, ale je následkom choroby alebo nešťastných príhod¹¹⁶.

Tieto príklady 19. storočia o kultúrne ovplyvnenom estetickom ideále krásy ženy nám dotvárajú obraz toho ako kultúrna a sociálna oblasť ovplyvňovala ideál krásy ženy a teda tiež, ako mimoestetický (sociálny, spoločenský) aspekt ovplyvňuje estetickú oblasť.

112Ibid, s. 14

113Ibid, s. 14 - 15

114Ibid, s. 14

115Černyševskij, N. G.: *Estetické vztahy umění ke skutečnosti*. Nakladatelství Svoboda. Praha 1946. s. 15 - 16

116Ibid, s. 16 - 17

2.3 Telo v rámci mimoumeleckého estetična

(Teória Jana Mukařovského)

V ďalšej časti našej práce sa budeme venovať ústrednému teoretickému dielu popredného predstaviteľa českého štrukturalizmu, estetika 20. storočia, Jana Mukařovského¹¹⁷ a jeho funkcionálno – štrukturalistickej štúdiu o estetickú funkciu, norme a hodnote ako sociálnych faktov¹¹⁸, autorom pozorovaných vo vzájomnom dialektickom vzťahu troch javových oblastí - umeleckej, estetickú mimoumeleckej a mimoestetickú oblasti. To nám poslúži k pochopeniu našej tematiky prechodu a priori prirodzeného, naturálneho tela, ktoré sa z prvotnej indiferentnej mimoestetickú situácii zmenou postoja ocitne v oblasti estetična. Problémy dynamického vzťahu estetickú funkcie a normy, ako ho predkladá Mukařovský, zohľadníme do tej miery, do ktorej sú určujúce pre pochopenie prechodu tela z mimoestetickú oblasti do estetickú.

Dispozícia predmetov pôsobiť esteticky nie je chápaná ako ich reálna vlastnosť, ale je artikulovaná v ich estetickú funkciu. To sa týka aj ostatných vlastností a spôsobilostí najrôznejších objektov a aktov, ktoré Mukařovský traktuje pomocou funkcie. Funkcionálne chápanie predstavuje teda vhodný pojmový rámec, ako sledovať estetické prejavy a ich dialektické premeny aj v mimoumeleckú oblasti.

To, že ľudské telo je determinované procesom socializácie sa nedá poprieť tak isto ako jeho biologická rovina. Telo a jeho telesnosť zasadené vždy do určitej spoločnosti pôsobí ako nositeľ rôznych významov, ktoré mu spoločnosť a jej kultúra prideluje. Biologickú (naturálnu) a kultúrnu (spoločenskú) rovinu človeka tak pri nahliadaní na telo nie je možné oddeliť. To, že telo a telesnosť sa neodmysliteľne pojímajú vzhľadom k jedincovi a to, že tieto roviny sú následne jedincom vnímané je zrejmé, že dôležitým aspektom v nahliadaní na telo je tiež jeho rovina individuálna.

117Jan Mukařovský (1891 – 1975) bol jeden z najvýznamnejších českých estetikov 20. storočia a najvýznamnejší predstaviteľ estetického štrukturalizmu, okrem iného tiež jazykovedec a literárny teoretik. Zisťovaním estetického pôsobenia diela rozborom jeho zložiek sa snažil o vypracovanie presného pojmového systému, ktorý by bol použiteľný pre rozbor jazykovej formy umeleckého diela, čo je hlavnou úlohou estetického štrukturalizmu vôbec – dôraz na samotné umelecké dielo a jeho výstavbu. Svojimi mnohými vrcholnými teoretickými prácami sa zaslúžil vo veľkej miere o renesanciu štrukturalizmu v 60. tých rokoch 20. storočia.

118Mukařovský, J.: *Studie z estetiky*. Odeon. Praha 1971

2.3.1 Prechod tela z mimoestetickéj oblasti do mimoumeleckej

V našom skúmaní vzťahu tela ako biologického aparátu s kultúrnou oblasťou, s jej procesom tzv. skultúrňovania, čiže estetizáciou sa budeme zaoberať prelínaním oblasti mimoestetickéj (kam patrí toto telo primárne prirodzené, naturálne), s oblasťou estetična (s telom estetickým, kultúrnym) a budeme tu tiež sledovať vzájomnú ich osciláciu určenú ich dialektickou antinómiou. Volíme tu už spomenuté štúdie štrukturalistickej estetiky Jana Mukařovského a jeho východiskovú teóriu troch aspektov estetična v sociálnom priestore: estetická funkcia, norma a hodnota ako sociálne fakty, pretože aj naša tematika tela a telesnosti je zásadným spôsobom determinovaná procesom socializácie. Sústrediť sa tu budeme na konkrétne Mukařovského štúdie: *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*, *Význam estetiky*, *Úkoly obecné estetiky* a *Místo estetické funkce mezi ostatními*¹¹⁹. Telo ako biologický organizmus spadá primárne do oblasti mimoestetickéj a my sa tu budeme zaoberať jeho prechodom do oblasti estetickéj, respektíve mimoumeleckého estetična a tiež budeme skúmať aké má v tejto oblasti postavenie.

2.3.2 Estetická funkcia

Estetická funkcia je dôležitým aspektom v dianí jednotlivca a celej spoločnosti. Netýka sa len oblasti umenia, ale zaberá aj mimoumeleckú oblasť dokonca aj mimoestetickú, dozvedáme sa hneď v úvode state nazvanej *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*¹²⁰. Hranice estetickéj a mimoestetickéj oblasti nie sú striktné dané, podliehajú zmenám a obe sú v stálom dynamickom vzťahu, čo je i pre nami sledovanú tému podstatné - niečo, čo je v mimoestetickéj sfére sa ocitne v estetickéj rovine a situácia tohto objektu sa zmení. V mimoumeleckej oblasti, na rozdiel od umeleckej, je estetická funkcia vo vzťahu podriadenosti a nadriadenosti s funkciami inými. Všeobecnou jej možnosťou, ale nie nutnosťou je to, že akýkoľvek predmet a akékoľvek dianie sa môžu stať jej nositeľom. Estetická funkcia nie je ale reálnou vlastnosťou predmetu či diania, prejavuje sa len za určitých okolností a v určitom kontexte. Nutnou podmienkou estetickéj funkcie, píše autor, je prítomnosť subjektu a objektu a je daná ich

¹¹⁹Mukařovský, J.: *Studie z estetiky*. Odeon. Praha 1971. s. 7 – 94

¹²⁰Mukařovský, J.: *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*. In: *Studie z estetiky*. Odeon. Praha 1971

vzájomným vzťahom, to znamená estetickým postojom subjektu voči objektu, teda svetu. Estetická funkcia sa z hľadiska jednotlivca mení so zmenou veku, zdravotného stavu, ale aj nálady. Zo sociálneho kontextu zase naopak vzniká značne stabilizované rozloženie estetickej funkcie, ktoré sa ale mení so zmenou času, priestoru, alebo len jedného sociálneho útvaru k druhému, čo je významným faktorom vzhľadom k súčasnej intenzite estetizácie tela.

Estetická oblasť sa teda líši podľa intenzity estetickej funkcie. Predeľ umeleckej oblasti a mimoumeleckej estetickej oblasti je predeľom, ktorý určuje stav estetickej oblasti a zaručuje jej nepretržitý vývojový pohyb, čím sa vytvára rôznorodnosť prechodov medzi umením a oblasťou mimoumeleckou estetickou ale aj mimoestetickou. To sú všetko základné charakteristiky Mukařovským predkladanej problematiky.

Mukařovského príklad dynamickosti estetična a nabytia estetickej funkcie v oblasti úžitkových predmetov nás privádza k paralelnej situácii procesu estetizácie tela. Estetická funkcia tu má schopnosť nahradiť praktickú funkciu¹²¹. Tak isto aj telu maximálne estetizovanému predchádza určitá možnosť (pociťované prvotne vo vyšších a majetných vrstvách spoločnosti) neužívať telo ako nástroj a prostriedok k činnostiam pracovným, ba ani, veľakrát, účelovej chôdzi. Keď vrcholí všestranná estetizácia tela (plastické operácie, dlhé nechty, predimenzované účesy, atd.) začne byť telo takmer k neúžitku a stáva sa predmetom dekoratívnym.

U autorovom príklade krajinného krásna sa nám aj tu ponúka porovnanie s našou problematikou tela a oscilácie praktickej a estetickej funkcie. Aj v prírodnom krásne došlo až postupom histórie k premenám od praktického užitia, napríklad lesa (využitie dreva, lovu a pod.) k jeho estetickej funkcii (kontemplácia v krajine, námet pre výtvarné spracovanie apod.). Tiež dnes, kedy ubúda praktických, na telesnom výkone závislých činností sa ponúka možnosť vysvetliť zvýšenú mieru estetizácie tela až k objektu dekoratívnemu.

Okruh estetična, ako píše Mukařovský, sa vyvíja ako celok na podklade kolektívneho vedomia ako sociálneho faktu, ako miesto existencie jednotlivých systémov kultúrnych javov (jazyk, náboženstvo, veda, politika, atd.), ktoré majú normujúcu silu a tak aj oblasť estetična v rámci kolektívneho vedomia sa javí ako systém noriem.

¹²¹Mukařovský hovorí o užitých predmetoch, že sa začali vyrábať predmety, z ktorých bolo odrazu „škoda piť“, „škoda jesť“, „škoda užívať“ In: Mukařovský, J.: *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 17

Pozrime sa teraz bližšie na charakter estetickej funkcie, ako ju skúma Mukařovský a pokúsme sa sústrediť hlavne na tie znaky, ktoré nás môžu priviesť k charakteru estetična, ktoré sa týka procesu a súčasného stavu estetizácie tela: „*Estetická funkce je jeden z důležitých činitelů lidského konání: každý lidský úkon jí může být provázen a každá věc se může stát jejím nositelem. Není také pouhým, prakticky bezvýznamným epifenomenem funkcí jiných, nýbrž je spoluurčovatelem lidského jednání vůči realitě; tak např. slouží při přesunech v hierarchii funkcí jisté věci tím způsobem, že se připojuje k nové funkci dominantní, kterou posiluje upozorňujíc na ni a vyzdvihujíc ji nad ostatní; jindy opět supluje zmizelou funkci věci nebo instituce, které přechodně funkce pozbyly, a zachraňuje je tak pro nové upotřebení a novou funkci atd. Tím je estetická funkce vpjata do dění společenského.*“¹²² K základným vlastnostiam estetickej funkcie radí Mukařovský schopnosť maximálneho upútania pozornosti na daný predmet, tzv. vyzdvihnutie nejakého aktu, veci alebo osoby. V dnešnej postmodernej dobe sa človek so svojou telesnosťou javí z viacerých strán centrom civilizácie. V rôznych povolaniach i v bežnom spoločenskom styku je pozornosť sústredená na vonkajšok osoby, jej aparenciu. Aparencia umožňuje alebo sťažuje vstup na trh práce a pod. Vonkajšia stránka, telesnosť a aparencia – súbor zložiek k telu pridaných i výsledkom pôsobiacich je súčasťou osobnej identity – tzv. individualizovanej spoločnosti, či postmodernej spoločnosti.

Schopnosťou estetickej funkcie izolácie sa stáva sprievodcom funkcie erotickej, ktorú Mukařovský nachádza napríklad v charaktere estetických prvkov určitých ženských odevov. Príklad nachádzame v ľudskom rode, kde žena priťahuje, láka partnera odevom (volány, krajky apod.), ozdobami, hlbokým dekoltom, atd. Ani pohlavný styk neunikol procesu estetizácie, kde erotické prádlo nadobudlo účinku v dejinách európskej odevnej kultúry a podľa empirických pozorovaní bolo zistené, že erotické prádlo si v dnešnej spoločnosti bežne prajú mladé ženy ako darček od svojich partnerov dokonca tak, že výber nechávajú na nich.

Ďalšou vlastnosťou estetickej funkcie, ako píše Mukařovský, je libosť ako jej hlavný cieľ, čo je dôležitým aspektom v procese estetizácie tela, kde každá premena telesného aparátu do jeho estetickej polohy je realizovaná za účelom libosti (make-up, farbenie vlasov, úpravy tela apod.). Ďalej je to schopnosť

¹²²Mukařovský, J.: *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 64 - 65

suplovať funkcie iné a tiež schopnosť posilniť iné prítomné funkcie a zvýrazniť ich účinok.

Posúďme teraz ďalšie momenty Mukařovského teórie, ktoré sme zvolili za východiskové našich úvah sledujúcich podmienky a proces estetizácie tela.

Východiskovým stanoviskom a hľadiskom, z ktorého estetickú funkciu Jan Mukařovský skúma je rozdelenie funkcií na bezprostredné a znakové. Prvú skupinu rozdeľuje ďalej na funkcie praktické, v ktorých v popredí figuruje objekt, lebo sebauplatnenie subjektu smeruje k pretvoreniu objektu, tj. skutočnosti a na funkcie teoretické so subjektom v popredí, ktorého cieľom je premietnutie skutočnosti do vedomia subjektu, ale skutočnosť sama – objekt funkcie tu zostáva nedotknutá. V skupine znakových funkcií sa nachádzajú funkcie symbolické, v ktorých je pozornosť sústredená na účinnosť vzťahu medzi vecou symbolizovanou a symbolickým znakom. Funkcie znakové, ktoré naopak stavajú do popredia subjekt sú funkcie estetické. Znak estetický neslúži, nie je nástrojom, ale patrí k objektu, je sám konečným účelom.

Znaková povaha skutočnosti v estetickej funkcii je zrejma tiež v našich príkladoch estetizácie tela, napríklad v maľovaní tváre make-upom, vo farbení vlasov apod., vonkajšie znaky, ktoré vždy k niečomu odkazujú (blond vlasy odkazujú k anjelskosti dieťaťa; červené líca zase stud a tým pádom mladosť, nezrelosť apod.): *„Věc, která se stává estetickým znakem, odhaluje, dává člověku pocítit vztah mezi ním samým a skutečností. Podle způsobu, jakým člověk vnímá a cítí jistou danou skutečnost, ke které právě zaujal estetický postoj, může být vnímána a pociťována skutečnost jakákoli, celé universum. Proto stává se jev, ke kterému zaujímáme estetický postoj, znakem, a znakem sui generis; neboť právě vlastností znaku je poukazovat k něčemu mimo sebe. Znak estetický poukazuje ke všem skutečnostem, které člověk zažil a může ještě zažít, k celému universu věcí a dějů.“*¹²³ Estetický postoj spôsobuje prepodstatňovanie skutočnosti v znak, čo v našej problematike znamená prepodstatňovanie biologického naturálneho tela na breh estetickej podstaty. Ostatné funkcie ako praktická, teoretická, atď sa sústreďujú na to, čo znak označuje, k čomu odkazuje, kdežto u estetickej funkcie, ako u jedinej, spočíva hlavná váha na samom znaku, na zmyslami vnímateľnej veci, ktorá preberá úlohu znamenať, k niečomu odkazovať a tak Mukařovský píše: *„Jen tak je možné, aby se estetický znak jistým způsobem vznášel, odpoután do značné míry od přímého styku s věcí nebo událostí atd‘., které zobrazuje.., a aby*

123Mukařovský, J.: *Význam estetiky*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 68

znamenal celkový, k žiadnej konkrétnej skutočnosti neviazaný vzťah ľudí k universu.“¹²⁴ Jedine estetický postoj sa prizera na vec samotnú, k veci ako k jednotlivine, ako k nevyčerpatelne rozmanitému súboru vlastností.¹²⁵

Dovoľme si teraz na chvíľu odbočiť k názornému príkladu tejto jedinečnej schopnosti estetického postoja prepodstatňovania skutočnosti v znak, ktorý vidíme v historickom náhľade v 16. storočí v procese skultúrňovania a to priamo v nahliadaní na ženskú krásu v podobe jednotlivostí. U jedného z najvýznamnejších literárnych historikov 20. storočia, Michaila Michajloviča Bachtina¹²⁶ v diele *François Rabelais a lidová kultúra stredoveku a renesance*¹²⁷ nachádzame zmienku o zvláštnych žánroch poézie – tzv. blazonoch¹²⁸, s ambivalentným charakterom chvály a hany toho, k čomu sa pútala pozornosť. Bachtin píše ako tento žáner básne vznikol keď v 16. storočí francúzsky básnik Clément Marot¹²⁹ napísal dve drobné žartovné básne na krásne a škaredé prsia, čím vytvoril nový typ blazonu, ktorý mal veľký ohlas a tak začali básnici ambivalentne ospevovať jednotlivé časti ženského tela, krásu prs, šije, pleti a zvlášť jednotlivých prvkov tváre: ústa, ucho, jazyk, zuby, oči ale dokonca pôvabných oblúkov obočia, tieňov rias a pod. Ženské telo bolo až anatomicky rozoberané na kusy. To zameranie sa na jednotlivé časti (oko, riasy, pery, prsia apod.) známych a samozrejmych z praxe maľovania, ako ich poznáme dnes, je možné len skrz nejaký kultúrny postoj.

Po krátkej historickej odbočke sa vráťme ešte k poslednej, pre nás relevantnej charakteristike estetickú funkcie, ako ju nachádzame u Mukařovského, ktorá podporuje našu tematiku estetizácie tela ako dôležitého aspektu v spoločnosti. Autor píše, že jedine pre funkciu estetickú je nositeľ funkcie hodnotou sám o sebe. Estetická funkcia sa tak stáva nutnou protiváhou ostatným funkciám, dokonca aj funkcie praktickej. Bez estetickú funkcie (čiže v našom

124Ibid, s. 69

125Mukařovský, J.: *Úkoly obecné estetiky*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 78

126Michail Michajlovič Bachtin (1895 – 1975) patrí k najvýznamnejším svetovo uznávaným historikom 20. storočia. Pomocou literárne do detailov premysleného románu Francois Rabelaisa Gargantua a Pantagruel, ktorý pojal ako umelecké pretvorenie a umocnenie prejavov ľudovej kultúry za stredoveku a renesancie, sa Bachtin pokúsil o rekonštrukciu ľudového myslenia, manifestovaného jazykovými prejavmi, gestami, ľudovými slávnosťami, karnevalom s grotesknou povahou, atd. Týchto období. In: Bachtin, M. M.: *François Rabelais a lidová kultúra stredoveku a renesance*. Argo 2007

127Bachtin, M. M.: *François Rabelais a lidová kultúra stredoveku a renesance*. Argo 2007

128Blazony boli básne zvláštneho žánru, príznačné literárne prejavy doby, v ktorej žil Rabelais, ktoré vedľa špeciálneho užívania ako heraldického termínu (erb) mali podvojný význam chvály aj hany. In: Bachtin, M. M.: *François Rabelais a lidová kultúra stredoveku a renesance*. Argo 2007. s. 399

129Clément Marot bol francúzsky básnik renesančného obdobia, žil v rokoch 1496 až 1544.

prípade estetizácie) v dennom živote by došlo k ochudobňovaniu, zjednostraňovaniu a zjednodušovaniu pomeru človeka ku skutočnosti: „...*praktické nastavení, je-li ponecháno samo osobě, ochuzuje, zjednostrahuje a nezřízeně zjednodušuje poměr člověkův ke skutečnosti. Má-li člověk stále znovu vcházet v zápas se skutečností, je nutné, aby k ní přistupoval vždy z nových stránek, aby v ní vždy znovu odkrýval dosud nevyužité stránky a možnosti. Naprosté omezení na postoj praktický vedlo by však patrně nakonec k úplné automatizaci, k omezení pozornosti na stránky již dobyté a vykořistěné. Jen estetická funkce dovede udržovat v člověku vůči universu postavení cizince, jenž vždy znovu přichází do krajů neznámých s pozorností neatřelou a nastraženou, jenž vždy nanovo uvědomuje si sebe tím, že se promítá do okolní skutečnosti, a okolní skutečnost tím, že ji měří sebou.*“¹³⁰

2.3.3 Otázka normatívnosti mimoumeleckého estetického

Pozrieme sa teraz na to, ako a na základe čoho sa rodí estetická norma v spoločnosti, normované pravidlo so zákonodarnou povahou a ako ďalej funguje ako sociálny jav. Táto časť nám posluží k pochopeniu vzniku normotvorného charakteru estetického oblasti, akou sú, v nami sledovanej téme, preferencie ženskej fyzickej krásy, jej štandardizácie, a vôbec jej estetického ideálu prejavujúci sa predovšetkým v súčasnej dobe. K tomuto účelu nám budú znova slúžiť Mukařovského kapitoly *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*¹³¹ a *Estetická norma*¹³², ale taktiež jeho štúdiá o estetike jazyka¹³³, pretože práve na príklade jazyka ako niečoho prvotne indiferentne mimoestetického a mimoumeleckého, si ukážeme ako sa ocitne zmenou postoja v oblasti estetického.

Hneď v úvode píše Mukařovský, pojem normy je neoddeliteľný od pojmu funkcie, ktorej realizáciu norma uskutočňuje¹³⁴. Estetická funkcia robí z vecí, ktorá je jej nositeľom estetický fakt bez ďalšieho zaradenia, naproti tomu estetická norma, ako jej protiklad, ale v ich vzájomnom vzťahu dialektickej antinómii, estetický postoj reguluje: „...*estetická norma je síla, která estetický postoj člověka*

130Mukařovský, J.: *Význam estetiky*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 70

131Mukařovský, J.: *Estetická funkce, norma, hodnota jako sociální fakty*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 22 – 43

132Mukařovský, J.: *Estetická norma*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 94 - 100

133Mukařovský, J.: *Estetika jazyka*. In.: Studie I. Brno 2000.

134Mukařovský, J.: *Estetická norma*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 94

*k vecem reguluje; proto odpoutává norma estetického od individuální věci a od individuálního subjektu, čímž z něho záležitost obecného vztahu mezi člověkem a světem věcí*¹³⁵. Ak smeruje estetická funkcia k navodeniu estetickej libosti, predstavuje estetická norma regulatív, ktorým je určená hodnota predmetu vzhľadom k tomuto cieľu. Estetická norma je systém pravidiel uložených v kolektívnom vedomí, ktoré sa prejavujú pri estetickom hodnotení. Čistá estetická funkcia spadá do oblasti nenormovaného estetického, ako píše Mukařovský a estetická norma do normovaného. Obe tieto oblasti vytvárajú jednotu a tam, kde estetické vystupuje ako jedinečné a príležitostné je prítomná tendencia k zobecneniu a ustáleniu jeho jedinečnosti.

Relevantný, pre našu tematiku tela a nášho skúmania jeho prechodu z mimoestetického oblasti do estetickej, je tiež moment, kde skúma Mukařovský vzťah medzi estetickým a oblasťou funkcie, noriem a hodnôt mimoestetických. Rozlíšenie estetického a oblasti mimoestetického, ako píše autor, spočíva v tom, že estetické, na rozdiel od všetkých ostatných spôsobov využitia veci človekom, robí vec samotnú stredom samoučelnej pozornosti: „*Oblasť mimoestetická je vlastní oblasť lidské práce a tvorby užívajících věcí za své nástroje. Estetický postoj popíráje vnější cíl činí z nástroje účel.*“¹³⁶ Estetické sprevádza potenciálne akúkoľvek činnosť praktickú, čakajúc na svoje precitnutie a preto nie je možné presne rozlíšiť oblasť estetického od mimoestetického oblasti a musí sa počítat' s ich prelínaním. Zmena postoja je teda to, čo spôsobuje prechod mimoestetického oblasti do oblasti estetického.

Estetická norma má povahu pravidla, ale vplyvom svojej dynamičnosti podlieha nepretržitým premenám, dokonca smeruje aj k svojmu porušovaniu. Tak pôsobí norma estetická v oblasti umenia, kde slúži tomu, aby bola stále porušovaná. O skutočnej norme je možné hovoriť až vtedy, ak ide o ciele všeobecne uznávané, vzhľadom ku ktorým sa hodnota pociťuje ako fakt tzv. kolektívneho vedomia. Kolektívne vedomie je súčasťou konkrétneho kolektívu, teda spoločenského celku, ktoré je jeho nositeľom a je vnútorne diferencované do vrstiev a prostredia, a teda aj naša oblasť mimoumelecká je vložená do celkového systému spoločenskej morfológie a účastní sa na rôznych spoločenských úkonoch. V mimoumeleckej oblasti je preto porušovanie noriem pociťované silnejšie ako v oblasti umeleckej.

135Mukařovský, J.: *Estetika jazyka*. In.: Studie I. Brno 2000. s. 216

136Ibid, s. 217

Je možné, ako píše autor, že existujú určité konštitutívne princípy človeka, ktoré vysvetľujú smerovanie estetickej normy k jej zákonnej platnosti. Sú to antropologické predpoklady človeka, ako napríklad rytmus v umení podložený pravidelnosťou krvného obehu a dýchania, ďalej kolmica, horizontála, pravý uhol, symetria, ktoré je možné vyvodit' z ustrojenia a normálnej polohy ľudského tela, a tak ďalej¹³⁷. Nemôžeme predpokladať, ako píše Mukařovský, že tieto konštitutívne princípy by boli samé normami a ešte ideálnymi, to by znamenalo poprenie dejín umenia a dodáva, že tieto princípy nie sú k tomu, aby normy obmedzovali, ale aby boli pevnou bázou, vzhľadom ku ktorej môže byť premenlivosť pociťovaná jedine ako porušenie poriadku. Konštitutívne princípy tu dávajú určitú platformu prirodzených zákonov, na ktorej je možné aby prebiehalo ich porušovanie: „*Antropologické postuláty tedy nejsou ideálními normami, ale to jim nikterak nebrání plnit důležitý a nutný úkol základní motivace konkrétních estetických norem.*“¹³⁸ Týmto autorom predloženými konštitutívnymi princípmi môžeme poukázať na to, ako iné ako estetické funkcie z mimoestetickkej oblasti (napríklad dané konštitutívne antropologické predpoklady človeka) zasahujú a ovplyvňujú estetickú oblasť, a dokonca je možné, objasňujú normotvorný charakter umeleckej oblasti.

Do oblasti prvotne mimoumeleckej a mimoestetickkej patrí, okrem našej tematiky tela ako biologického organizmu, aj jazyk so svojimi zdieľovacími či inými praktickými funkciami, o ktorom sa zmieňuje Mukařovský v stati *Estetika jazyka*¹³⁹. Pre nás zásadným, v tomto momente jazykového estetického u Mukařovského je fakt, že aj jazykové estetické je potreba hľadať aj v iných oblastiach jazykových prejavov, nie len tam, kde prevláda – básnictve a že tiež naopak v básnictve je potreba aby nezmišli zo zreteľa rôzne odtiene iných funkcií (napríklad zdieľovacie) a tak tu dochádza ku vzájomnému prelínaniu estetického postoja so zdieľovacím (teda mimoestetickým). „*Funkce, norma i hodnota estetická mísí se neustále s funkcemi, normami i hodnotami mimoestetickými.*“¹⁴⁰, píše Mukařovský. Preto je, ako ďalej dodáva, v mnohých prípadoch obtiažne odlišit' postoj estetický od mimoestetického (v jazyku zdieľovacieho), a zmieňuje konkrétny príklad miesenia estetického so zreteľom mimoestetickým v prechode reči

137Ibid, s. 25 - 26

138Ibid, s. 99

139Mukařovský, J.: *Estetika jazyka*. In.: Studie I. Brno 2000

140Ibid, s. 217

esteticky indiferentnej k reči esteticky zafarbenej: „*Někdy se (při psaní dopisu) tak rozepsal, že zapomněl být kazatelem a stal se poetou.*“¹⁴¹

Jazyk ako systém znakov je spojený (na rozdiel od reči) s prísnu kodifikáciou. Tento fakt vidíme aj v našej tematike estetizácie tela, ktoré sa z prvotne indiferentnej mimoestetickkej situácii ako biologický organizmus zmenou postoja (teda v procese estetizácie tela) ocitne v oblasti estetična a dokonca normovaného estetična, ktoré môžeme vidieť v podobe konvencií a estetických stereotypov. Estetické normy sa takto v našej tematike nepriamo premietajú v textoch časopisov o návodoch maľovania tváre alebo všeobecne o fyzickej kráse (návody na vytvorenie a udržanie telesnej krásy ako telo pestovať, návody životosprávy, ale aj odievania a pod.), pretože, ako píše Mukařovský, mnoho noriem a predovšetkým to platí pre estetické normy, nedospejú v mnohých prípadoch ku svojej kodifikácii¹⁴². Takáto nekodifikovaná norma je silou, ktorá riadi realizáciu príslušnej funkcie a to predovšetkým platí pre našu oblasť estetizácie tela v rámci štandardizácie estetického ideálu fyzickej krásy, v ktorej je norma nepriamo ukrytá.

Je potreba dodať, že naša tematika estetizácie tela a oblasti kráslenia je príkladom spontánneho, voľného estetična, ktoré spadá vôbec k všeobecnej tendencii estetizácie sveta. Ide tu o aktívny vzťah k formám a prostriedkom estetizácie s akcentom na to, že každá časť populácie pristupuje k týmto spôsobom a prostriedkom líčenia alebo iných techník i bez toho než by vôbec vedome nejaké návody a normy sledovala. Estetické normy v pravom slova zmysle sú v tomto prípade uložené vo vedomí kolektíva, v našom prípade v podobe konvencií a estetických stereotypov.

Pre nami sledovanú tému estetizácie tela sme tu videli na vzniku a fungovaní estetickej funkcie a estetickej normy ako sociálnych faktov, že na základe zmeny estetického postoja sa primárne indiferentná mimoestetická situácia zmení na oblasť estetickú a že následná normotvornosť tejto estetickej oblasti vzniká na základe splnenej nutnej podmienky všeobecne platného pravidla, všeobecného konsenzu. Na tom môžeme vidieť ako dochádza k normujúcemu charakteru procesov estetizácie tela ako niečoho primárne nenormovaného, po tom, čo jednotnosť a celistvosť týchto procesov sa vytvorí na podklade kolektívneho vedomia (tento jav vidíme vo všeobecnom spoločenskom, či

141Ibid, s. 219

142Mukařovský, J.: *Estetická norma*. In: Studie z estetiky. Odeon. Praha 1971. s. 100

sociálnom preferovaní určitého spôsobu estetizácie tela – výber odevu, spôsob maľovanie tváre, úpravy vlasov apod.), ktorá sa takýmto spôsobom stane určitým spoločenským štandardom úprav zovňajšku. To, čo spôsobuje premenu nenormovaného estetického v normotvorné, môže náležať vo vzájomnom vzťahu a vplyvu ostatných noriem, ale tiež v tom, že estetická norma naberá výraznejšiu platnosť práve v mimoumeleckej oblasti, do ktorého telo primárne patrí, a v ktorej normy fungujú ako skutočné merítka hodnoty, ako sme videli v texte Mukařovského. Konkrétny príklad normotvorného charakteru našej estetizácie tela môžeme napríklad vidieť v prevedení telesného ideálu ženskej krásy na čísla (číselné rozmery ideálnych telesných proporcií prs, pásu a bokov) napríklad v súťažiach Miss a v ich kodifikáciách alebo tiež vo vyžadovaných údajoch telesných proporcií modeliek (výška, vek, váha) v modelingových agentúrach.

3. Telo vrcholne estetizované

V predchádzajúcich kapitolách našej práce sme sa zaoberali telom a jeho telesnosťou z dvoch jeho opodstatnených rovín v rámci fyzickej príťažlivosti ženského tela. Z roviny biologickej, v ktorej sme nahliadali na telo z jej a priori danej nepopierateľnej podstaty naturálnosti, prirodzenosti, ako objektívne telo a z roviny kultúrnej, do ktorej telo neodmysliteľne patrí, ktorá telo, ako sme videli vytvára, estetizuje až artificializuje. V poslednej kapitole našej práce budeme telo a jeho premeny sledovať v jeho prejavoch vrcholnej estetizácie príznačnej pre súčasnú dobu, hlavne od 20. storočia až do dnes. Sledovať tu budeme rozličné súčasné modifikácie¹⁴³ tela v rámci estetizácie a v tomto procese sa zameriame na vzťah biologickej danosti tela s telom vrcholne estetizovaným, na to, do akej miery biologická determinanta tela spolupôsobí na procese estetizácie v spoločnosťou prezentovanom estetickom ideále ženskej fyzickej príťažlivosti.

Vieme, že keby bolo telo obyčajným súcnom ako čokoľvek iné medzi ostatnými súcniami, muselo by byť pochopené ako vec, ako objekt. Tým by bolo poprené ale to, že telo rastie, vyvíja sa, zdokonaľuje a čo je dôležité je inteligibilné. Telo sa rodí nie len do svojej danej materiálnej podstaty, ale v tejto jeho podstate je inherentné zasahovanie tela do okolného sveta. Ide tu o dva prístupy k porozumeniu kategórii tela, ktorými sú telo ako prostriedok k realizácii života, ktoré implikuje určitú manipuláciu (körper, body, „mám telo“) a telo ako stelesnenie „jástva“ (leib, self, „som telo“). V skutočnosti je človek oboma telami, jedným sa vyskytuje vo svete a druhé prežíva. To, čo nás v tejto kapitole bude zaujímať je práve aparenčia tela, tj. nepretržité *zjavovanie* tela v okolnom svete.

3.1 Estetické modifikácie tela (krátky prehľad od 20. storočia až do súčasnosti)

Vzťah k telu všeobecne je možné odsledovať už od nepamäti ľudstva, vôbec odvtedy, čo telo prichádzalo do spoločenského styku. Telo bolo vždy odievané, zdobené, krášené (prítomné už v antike), ale svoj estetický význam v rámci ženskej fyzickej krásy získalo až v momente, kedy nastala hierarchizácia

¹⁴³Modifikácie tela sú techniky, ktorými telo modifikujeme, tj. upravujeme, obmieňame, prispôbujeme. Patria medzi ne volne pripojené – napríklad maľovanie tváre, pevné – tetovanie, chirurgické zásahy, ale aj prchavé – používanie parfému. Sú to techniky, ktorými upravujeme prirodzené biologické určenie tela za účelom úpravy, estetizácie.

spoločnosti rozlíšením na bohatú a chudobnú vrstvu, vtedy, keď bola žena zbavená od produktívnej práce, dozvedáme sa v poprednom spise francúzskeho historika a sociológa Gillesa Lipovetského¹⁴⁴ *Třetí žena*¹⁴⁵. Vznik voľného času tak v aristokratických vzdelaných kruhoch dovolil uviesť ženu do priamejšieho vzťahu so skrášľovacími praktikami a dal vzniknúť dekoratívnomu aspektu vzhľadu ženy, líčením a zdobením sa vo voľných chvíľach so zámerom zapáčiť sa mužom, aj keď v tomto elitárskom období to bola práve tvár, nie ešte telo, čo zohrávala kľúčovú úlohu. Estetické praktiky ženskej fyzickej príťažlivosti boli prítomné len v jasne vymedzenej spoločenskej oblasti elity, spojenjej s prestížou, šľachetnosťou a bohatstvom. Vzhľad ženy tak historicky získal dôstojnosť, estetickú nadradenosť nad mužom a stal sa predmetom obdivu. Ženská krása¹⁴⁶ v novoveku vstúpila tiež do epochy hľadania jej definície a klasifikácie a snahy o konkrétne jej zhodnotenie: „*Na úsvitu nové doby vstupuje kultura krásneho pohlaví do logiky specializace a systematické normalizace. Obě pohlaví si hierarchicky rozdělí úlohy s ohledem na tělesný vzhled. Žena se dostává na vrchol krásy a estetické normy jednoho i druhého pohlaví procházejí metodickým a přesným vymezením.*“

¹⁴⁷ Po období tzv. zlopovestnej ženskej krásy, ktoré trvalo do 20. storočia nastáva obdobie pozitívnej koncepcie krásy s jej stimuláciou a optimalizáciou.

Pre nami sledovanú tematiku vrcholne estetizovaného tela je preto relevantné až obdobie od 20. storočia, Lipovetským nazvané „demokratické obdobie“, kedy sa tematika fyzickej príťažlivosti ženského tela už naplno etablovala vo všetkých spoločenských vrstvách a kedy rozkvet industriálnej spoločnosti a vznik mediálnej kultúry vytvoril nové demokratické poňatie fyzického ideálu príťažlivosti ženy a kedy nastáva tiež dôležitý moment nastolenia prvenstva vzťahu k telu.

Tento nový fyzický ideál ženskej príťažlivosti 20. storočia začal obdobím vedeckého pokroku, rozmachu médií, kinematografie, reklamy a tlače ale aj všetkých oblastí každodenného života, kedy nastal voľný prístup k telu na

¹⁴⁴Gilles Lipovetsky je súčasný francúzsky filozof a sociológ (1944), zaoberajúci sa problematikou súčasnej postmodernej doby rôznych jej oblastí. V predkladanom spise kladie do popredia tematiku ženstva a jej historické premeny kde sa zamýšľa nad fenoménom lásky, sexu a zvädzania, fyzickej krásy, vzťahu k práci a k rodine. Podľa Lipovetského sú tri druhy ženy. Prvá žena bola ponižovaná a zároveň demonizovaná (mienená v tradičných spoločnostiach, v európskom stredoveku). Druhá sa objavila v epoche renesancie a v úlohe idealizovaného ženstva. Obe tieto ženy boli definované vzhľadom k mužovi, boli mu podriadené. Treťou je žena 20. storočia, oslobodená od prechodných modelov, ktoré v tomto demokratickom období stratili platnosť. Je Lipovetským odvodená z nastolenia legitimacy štúdia, práce žien, sexuálnej slobody.

¹⁴⁵Lipovetsky, G.: *Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství*. Prostor 2007. s. 115 - 116

¹⁴⁶Pojem krása ženy v tejto časti našej práce vrcholnej estetizácie tela vzťahujeme k estetickému ideálu ženskej fyzickej príťažlivosti.

¹⁴⁷Lipovetsky, G.: *Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství*. Prostor 2007. s. 134 - 135

verejnosti (napríklad obnažené telá v plavkách na plážach), počatý už 19. storočím nahotou objavenou na predstaveniach, plagátoch, časopisoch, ale aj v bežnom živote, a spôsobil tiež to, že sa telo začalo pozorovať, sledovať, všímať si jeho nedostatky. To malo v 20. storočí za následok vznik potreby korekcie týchto nedostatkov, čo vidíme napríklad vo Francúzsku na vzniku inštitútov starostlivosti o krásu (Institut médical des agents physiques, Institut scientifique de la beauté¹⁴⁸), kde jednotlivé salóny ponúkajú odborné konzultácie ale tiež priame zásahy opráv nedokonalostí tela a tváre. Už v roku 1910 vznikajú chirurgické opravy a redukcie patologických nedokonalostí tela¹⁴⁹, nachádzame v spise už spomenutého Georga Vigarella, *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours*.¹⁵⁰

Žena začína byť aktívne zapojená do spoločenského a pracovného diania a tomu zodpovedá aj starostlivosť o vzhľad. V období od 1910 až 1920 sa napríklad dôraz kladie na vysokú postavu s nekonečne dlhými nohami. Všetky ženy preto chcú vyvolať dojem, že sú čo najvyššie¹⁵¹. Zmeny sa dotýkajú aj odevu, kedy sa striedajú koncepty odievania a výzoru, napríklad v 20. - tých rokoch 20. storočia vzniká koncept fyzického vzhľadu „a la garçon“ ako slobodnej, nezávislej ženy, ktorá sa má vyrovnávať mužovi, s kladením dôrazu na profesný život a časopis *Votre bonheur* (Vaše šťastie) na konci roku 1930 vyzýva každú ženu, aby rozlíšila tri druhy líčenia tváre, jeden keď ide na vzduch, druhý do práce a tretí na večer¹⁵². Pre udržanie elegancie ženy sa predpokladalo aj používanie parfémov ako zakrytia prirodzených biologických procesov tela. Z ďalších dôležitých modifikácií tela v počiatkoch 20. storočia je vhodné v našej práci spomenúť tiež kladenie dôležitosti na depiláciu a s ňou súvisiaci dôraz na opálenie tela.

V európskej tradícii je všeobecne rozšírený fenomén podrobenia tela reglementácie, čo napríklad v 30. rokoch 20. storočia môžeme vidieť na novom fyzickom ideále ženy štíhlejšej, športového tela a jeho prevedení ideálnych mier a váhy tela na presné číselné, dokonca kodifikované údaje, ktoré, ako píše Vigarello,

148Vigarello, G.: *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours*. Paris. Seuil, 2004. s. 181

149Záznamy o prvých chirurgických operáciách sú známe už v starovekom Egypte, kedy dochádzalo k prvým pokusom o chirurgické úpravy častí tela, hlavne tváre mŕtvych egyptských panovníkov. Prvý záznam o vôbec plastickej operácii je dochovaný z obdobia starej Indie kedy prebehla rekonštrukcia nosu čelným lalokom. Aulus Cornelius Celsus (25 pred n.l. - 50 n.l.) jeden z najväčších rímskych lekárskejších spisovateľov popisuje plastiku nosa, pier a ušných lalôčkov. Zdroj: Měšťák, J.: *Úvod do plastickej chirurgie*. Praha. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolínium 2005. s. 125

150Vigarello, G.: *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos jours*. Paris. Seuil, 2004. s. 182

151Ibid, s. 189

152Ibid, s. 196

sa rok od roku znižovali. Napríklad v roku 1929 časopis *Votre beauté* (Vaša krása) uverejnil ideálnu váhu 60 kg pre ženu meriacu 1,60 m, v roku 1932 to už bolo pod 54 kg, a v roku 1939 dokonca až 51,5 kg¹⁵³. Hlavným cieľom v druhej polovici 20. storočia bolo udržať telo mladé, štíhle a pevné.

Začala sa doba dvoch vládnuvich noriem, a to odmietanie starnutia a odmietanie korpulencie. Paralelne s tým začali vznikať návody na udržanie pevného športového tela (po druhej svetovej vojne sa rozšíril fenomén kulturistiky a bodybuildingu, vznikla tzv. zlatá éra) a s nimi súvisiace diétne režimy. Ženské časopisy uverejňovali návody ako zoštíhliet', rady na vyváženú stravu a druhy cvičenia na udržanie tela vo forme. S tým bol započatý tiež vznik prostriedkov na chudnutie.

Posadnutosť štíhlym a mladým vzhľadom tiež naplno rozšírila plastické chirurgie. U Lipovetského nachádzame zmienku o až 80% náraste prevedených plastických operácií od roku 1981 do 1989, s najžiadanejším zákrokom odsatia tuku, ktoré si ročne nechá urobiť 50 000 Francúzok a 400 000 Američaniek¹⁵⁴. Plastické operácie sa stali legitímnym prostriedkom na omladenie a zoštíhlenie. Autor dodáva, že tendencia súčasnej doby spočíva v pretváraní vzhľadu: „*Dnes je nutné se „předělat“, přetvořit svůj vzhled tak, aby se vzepřel účinku času.*“¹⁵⁵ a ďalej píše: „*Ženské tělo se osvobodilo ze svých odvěkých služebných rolí, ať už byly sexuální, plodivé nebo oděvní, ale podrobuje se omezením estetickým, která jsou mnohem podrobnější a závaznější a plodí větší obavy než kdysi.*“¹⁵⁶ Tento autorov názor podporuje našu úvahu o relatívnom poprení biologickej podstaty tela za účelom jeho estetických modifikácií.

Túto tendenciu normatívnemu nastoleniu juvenilnej štíhlosti posilnil rozmach masovej kultúry – médiá, reklama, tlač ale aj rozmach kinematografie s detailnými zábermi jednotlivých častí tela a tváre dokonalo upravených herečiek. Aj ženské časopisy s rubrikami venovanými móde a kráse sa stali nástrojom podrobenia žien normám vzhľadu a zvodnosti¹⁵⁷. Postupom doby sa pridá nové hľadisko prízvukovania na individuálnu stránku vzhľadu ženy a na jej vlastnú osobitosť. Lipovetský píše, že tieto nabádania k štíhlosti a zachovania mladosti v rubrikách o kráse neznamenujú samé o sebe rozpor s individualistickou kultúrou, ale že: „*Vedou totiž ženy k tomu, aby se „chopily sebe samých“, bojovaly proti*

153Ibid, s. 201

154Ibid, s. 146

155Ibid, s. 147

156Ibid, s. 147

157Lipovetsky, G.: *Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství*. Prostor, 2007. s. 179

*tělesnému laisser – aller*¹⁵⁸ a potvrdily svou subjektivitu ve střetu s tělem a fatalitou času.¹⁵⁹ a doplňuje: „Ženská média na jednu stranu „odsuzují“ ženy k tomu, aby se viděly jako „dekorativní předměty“, ale na druhou stranu šíří kulturu, která favorizuje převzetí individuální zodpovědnosti vůči tělu a princip sebekonstrukce.“¹⁶⁰

Nahliadnime teraz, pre doplnenie nášho výpočtu estetických modifikácií tela ako expanzívneho javu popierania biologických procesov tela, do súčasnej doby, v ktorej sledujeme predovšetkým oblasť ženských magazínov, brožúr, rubrik ako relevantného zdroja pre náš prehľad estetických modifikácií, ktoré sú v prevažnej miere zaznamenané práve v takýchto zdrojoch.

V poprednom ženskom časopise *Elle*¹⁶¹ z roku 2004, sa pred tirážou na dvojstrane nachádza reklama na pleťový krém *Superdefense™ Triple Action Moisturizer*, od poprednej kozmetickej a dekoratívnej značky *Clinique*¹⁶² s nadpisom: „Seznamte se s budoucností. Naše pleť není určena pro dnešní svět. Nevyninula se dostatečně na to, aby se mohla bránit různým podnětům útočícím z dnešního životního prostředí. *Superdefense™ Triple Action Moisturizer* od *Clinique* zaplní tuto evoluční mezeru.“¹⁶³. Táto stúpajúca tendencia vynálezov kozmetických prípravkov proti starnutiu pleti siaha až k hraniciam chemických výrobkov, ako napríklad vidíme v zmienke v časopise *Elle* z roku 2010, o kozmetickom produkte proti vráskam *Professional Pro-X Deep Wrinkle Treatment* od firmy *Olay*¹⁶⁴, ktorý, bolo zistené, má rovnaké účinky ako priemyslovo vyrobená kyselina retinová (v lekárňach k dostaniu len na predpis) a napriek svojim zdraviu ohrozujúcim účinkom sa stal jedným z najpredávanejších produktov v Spojených štátoch amerických v roku 2010¹⁶⁵.

Naša tematika potlačovania biologických procesov tela sa odráža aj, v súčasnej dobe naplno rozšírených plastických operáciách prezentovaných v

158Laisser – aller znamená v preklade nedbalosť, ľahkomyselnosť v zmysle ponechania tela jeho biologickým procesom starnutia, ochabovania a pod.

159Ibid, s. 180

160Ibid

161Najznámejší súčasný módný a lifestylový magazín pre ženy, francúzskeho pôvodu, s celosvetovou publikáciou, ktorý sa zameriava na módu, krásu, zdravie a voľný čas. Je najlepšie predávajúcim sa módnym magazínom, ktorý udáva súčasné trendy nie len módy ale aj životného štýlu ženy. Založený bol v roku 1945. *Elle*, Hachette Filipacchi 2000, č. Září 2004

162Clinique je dekoratívna telová a pleťová kozmetika, spadajúca pod značku Estée Lauder. V roku 1967 americký módný magazín *Vogue* zverejnil článok, kde si položil otázku: „či môže skvelá pokožka byť vytvorená?“ Článok si prečítala budúca výkonná riaditeľka Evelyn Lauder a túto otázku dostala do povedomia tejto kozmetickej značky. www.clinique.com

163Elle, Hachette Filipacchi 2000, č. Září 2004

164Olay je popredná americká pleťová kozmetická značka, ktorá vznikla v roku 1949. www.olay.com

165Elle, Hachette Filipacchi 2000, č. prosinec 2010, s. 151

ženských časopisoch, v ktorých je v článkoch redaktoriek spojovaný proces starnutia s pocitom trapnosti a následným využitím plastických operácií: „*Jsem stará? Jsem taky trapná?*“¹⁶⁶. Nachádzame tu celostranovú reklamnú zmienku českej kliniky, „salónu krásy“ s názvom *MyClinic*¹⁶⁷ s reklamným sloganom: „*Jak zastavit čas. Méně vrásek, plnější rty, krásnější pokožka a lepší kontury obličeje. Nová klinika MyClinic umí zastavit čas.*“¹⁶⁸ s nasledujúcim titulom článku: „*Krása s ručením omezením. Tam kde Vám příroda nebyla nakloněna, pomůže plastický chirurg.*“¹⁶⁹ Veľký záujem súčasných žien o pretvorenie biologickej podstaty svojho tela dokladajú tiež faktické informácie Americkej asociácie estetickej chirurgie¹⁷⁰ o až ôsmich miliónoch prevedených kozmetických zákrokov v roku 2003 (liposukcia 384 626, prsné implantáty 280 401, úprava očných viečok 267 627).

Vrátíme sa teraz k možnému vysvetleniu rozšíreného fenoménu preferovania štíhlosti a pozrieme sa na to, čo mohlo spôsobiť tento prevrat vo vnímaní človeka fyzickej atraktivity. Možné vysvetlenie nachádzame u už spomenutého francúzskeho filozofa a sociológa Gilla Lipovetského v jeho sociologickom objasnení tohto javu (naplno rozšíreného už v 20. storočí), v ktorom zmena vzťahu k vlastnému fyzickému vzhľadu nastala podľa autora práve na základe rozkvetu všetkých oblastí života a tým aj rozmachu antikoncepčných piluliek, čo malo za následok prevrat ženskej identity v tom, že jej materská funkcia, a s tým spojená plodnosť a tiež známky telnatosti tela už netvorila hlavný zmysel. A práve preto, ako píše autor, preferencia štíhlosti vyjadruje odmietnutie stotožňovať ženské telo s materstvom a zároveň odpovedajúce spoločenské ocenenie aktívnej, nezávislej ženy¹⁷¹. K tomuto zvratu dopomohli tiež premeny moderného umenia v zmysle nahradenia ornamentalita a pompézosti zjednodušenými štylistickými postupmi, kubistickými uhlami, abstraktnými plochami a funkcionalistickým designom a ako dodáva autor, oko sa tým pádom prispôsobilo kráse tvarov bez oblosti: „*Odmítnutí dekorativního nadbytku odpovídá nenávisti k nadbytku váhy.*“¹⁷²

166Citované z úvodníku redaktorky časopisu Elle, September 2004.

167Česká súčasná klinika zameraná na ženskú krásu so špecialistami na starostlivosť o tvár a jej korekcie (implantáty pre hlboké vrásky, ryhy a kozmetické korekcie).

168Elle, Hachette Filipacchi 2000, č. September 2004, s. 94

169Ibid, s. 104

170Podľa údajov americkej asociácie plastických operácií (American Society of Plastic Surgeons, ASPS) za posledných päť rokov vzrástol celosvetovo počet zákrokov plastických chirurgov o 21 percent. Zdroj: plasticsurgery.org

171Ibid, s. 151

172Ibid, s. 150

Na tomto Lipovetského sociologickom vysvetlení nabytia preferencie určitého fenoménu v spoločnosti môžeme vidieť príklad našej už spomenutej problematiky vzniku estetickej funkcie v primárne mimoestetickú oblasť, v akej je telo s jeho biologickou podstatou, a odev s jeho prvotnou praktickou funkciou, v ktorej vďaka zmene postoja u človeka, napríklad ovplyvneného spomenutými umeleckými tendenciami, dôjde k prevratu v oblasť estetickú, dokonca so smerovaním ku kanoničnosti až normatívnosti. Túto normatívnosť môžeme odsledovať v súčasnej tendencii vyžadovania adekvátneho vzhľadu v určitých profesiách, týkajúcich sa hlavne oblasti médií (televízne hlásateľky, finalistky Miss, modelky a pod.), dokonca sa tieto normatívne tendencie prejavili v etablovanom fenoméne tzv. *dress code*¹⁷³, ktorý je nie len diferencovaný a následne normovaný danou príležitosťou, či profesiou ale determinuje ho aj sociálny, kultúrny, spoločenský, politický či náboženský aspekt.

Normatívnosť estetickej oblasti v našej tematike súčasného procesu estetizácie tela, môžeme sledovať v číselne určenom fyzickom vzhľade ženy, napríklad v súťažiach krásy Miss, vo vekovom ohraničení finalistiek do 25 rokov, v číselných údajoch ideálnych proporcií, tzn. výška nad 170 cm, ideálne požadované telesné 90 – 60 - 90 a tiež modeliek, tzn. výška od 173 do 180 cm, konfekčná veľkosť 36 – 38, miery nie väčšie než 95 – 63 – 93 a pod.: „*To z dôvodů, že firmy, které připravují své módní kolekce na přehlídky a fotografování, vycházejí z určitých norem mír modelek a modelů. Pokud tyto míry nesplňujete, oblečení Vám nepadne.*“¹⁷⁴ Zmienku nachádzame na oficiálnej internetovej stránke českej modelingovej asociácie.

Kodifikácie estetického ideálu fyzickej ženskej krásy nachádzame naplno rozšírené aj v oblasti modifikácií tváre, napríklad maľovania (make – up), kde síce nejde o priame estetické normy, ale tým, že figurujú vo vedomí kolektívu sú uložené v našom prípade v podobe konvencií a estetických stereotypov. Tieto konvencie sa potom premietajú nepriamo do rôznych textov o maľovaní tváre alebo všeobecne o fyzickej kráse, uverejňované v rubrikách ženských časopisov.

173Spojenie *dress code* predstavuje súbor pravidiel pre štýl obliekania prijateľný v určitom prostredí. *Dress code* je možné chápať ako písané, častejšie však nepísané pravidlá, predstavujúce štýl, ktorý vhodne reprezentuje danú príležitosť či sociálnu príslušnosť. *Dress code* nie je žiadne univerzálne pravidlo, ale jeho forma sa líši podľa príležitosti, miesta a je silne ovplyvnená kultúrnou a politickou situáciou, geografickou polohou, históriou, tradíciou, či náboženstvom. Dá sa povedať, mimoestetickou oblasťou.

174Oficiálne informácie sme čerpali zo zdroja webovej stránky českej modelingovej asociácie: modelingova-asociace.cz

Keď nahliadneme do českej brožúrky roku 2014 svetovej kozmetickej firmy Yves Rocher¹⁷⁵, s názvom *Kniha krásy 2014*¹⁷⁶, nachádzame tu presné návody a pravidlá „dosiahnutia dokonalej pleti“, „aplikovania make-upu“, „nanášania líčienky“, a tiež presné kroky „vytvorenia vzhľadu“ podľa vzoru na fotografii. Všetky spomenuté návody v brožúrke smerujú k našej úvahe do akej miery sa biologická danosť tela podiela na procese jeho estetizácie a vidíme, že zatlačovanie prirodzených biologických procesov tela a pleti, ich reglementované pretváranie na základe striktné popísaných krokov a pravidiel smeruje k určitej až *objektívizácii* tela. Dôkazom toho je pre nás zmienka v brožúrke *Journal DM (Drogerie Markt*¹⁷⁷) drogistickej spoločnosti z apríla roku 2014, v ktorej sú krok po kroku popísané návody líčenia tváre až tvorby tzv. nového objektu: „1. krok: oční stíny naneseme tesne u okrajů dolního i horního očního víčka, 2. krok: šarm očím dodají tekuté oční linky, 3. krok: výraznou červenou rtěnku naneseme pomocí tenkých tahů štětce od středu rtů ke krajům, 4. krok: celý look dovedeme k dokonalosti pomocí sytě červeného laku na nehty. Tip dm: Při nanášení tekutých očních linek lehce zakloňte hlavu a linky malujte těsně nad řasy, konec linek u vnějšího koutku oka by měl směřovat mírně nahoru.“¹⁷⁸

V spomenutej brožúrke *Knihy krásy 2014* prezentuje firma Yves Rocher spojenie procesu estetizácie tela s prírodnými (rastlinnými) produktami s odôvodnením: „...přirozené spojitosti mezi rostlinnou kosmetikou a pokožkou“¹⁷⁹ a predstavuje svoje prípravky na zoštíhlenie (*Clé Végétale Minceur*) s technikou: „...zámku, který se zablokuje a uzamkne buňku. Doslova zamezí odbourávání tuků.“¹⁸⁰, kde vidíme na jednej strane relatívne zatlačovanie prirodzených biologických prejavov tela artificializovanými procesmi s odkazovaním na rastlinné produkty s tzv. prirodzenou spojitosťou s pokožkou a telom. Návody estetizácie tela, ako sme videli, sú aj v procese líčenia tváre a jej úprav prevedené na presné údaje a takto, v rubrikách o kráse, reglementované.

Všetky tieto procesy estetizácie tela a tvorby tzv. výtvoru nie sú vyjadrované len kodifikovanými návodmi a pravidlami, ale vychádzajú tiež z

175Yves Rocher je svetová kozmetická spoločnosť, založená v roku 1958 vo Francúzsku.

Spoločnosť sa prezentuje prírodnými produktami, ktoré vznikajú z rastlín vlastnej firemnej botanickej záhrady Jardin botanique de La Gacilly vo svojom priemyslovom areáli v La Gacilly.

176Brožúra Yves Rocher: *Kniha krásy 2014*

177Drogistická spoločnosť založená v Rakúsku v roku 1976 v Linci. Prvá česká pobočka sa objavila v Českých Budějoviciach v roku 1993.

178Journal DM Drogerie Markt, duben 2014

179Brožúra Yves Rocher: *Kniha krásy 2014*, s. 9

180Ibid, s. 10

vyobrazených vzorov na fotografiách známych osobností (herečky, speváčky atď.) v ženských magazínoch v podobe idolov. Reklamnou pozvánkou v časopise Elle, z roku 2000, znejúcou: „Každá z nás niekedy zatoužila vypadat jako kráska z filmového plátna nebo časopisu. V luxusním Star Boutique značky L'Oréal vás zdarma nalíčí a učešou ve stylu Jennifer Lopez, Doutzen Kroes, Evy Longorii nebo Julianne Moore¹⁸¹. Zažijete pocit, který znají pouze filmové hvězdy. Vaše proměna po vzoru jedné ze čtyř celebrit bude naprosto dokonalá“¹⁸² nie je potreba dokladat' relevantnosť našej úvahy o zatlačovaní prirodzenej podstaty tela v súčasnom procese vrcholnej estetizácie, v ktorej je flagrantná určitá objektívizácia tela v spoločnosťou predkladanej potrebe vytvárania, artificializácie, predovšetkým v dobe naplno rozšírenej, estetických noriem udávajúcej oblasti médií.

Proces estetizácie až artificiality tela pomocou reglementov môžeme vidieť v súčasnej dobe aj v naplno rozšírenom fenoméne „bodybuildingu“, „kulturistiky“¹⁸³ alebo „fitness“¹⁸⁴, ktoré implikujú vládu nad prirodzeným telom. Kulturistika, naplno rozšírená v 70. rokoch 20. storočia v Spojených štátoch, bola pôvodne konceptom mužského svalového reliéfu a mala etické hľadisko vôle proti mäkkému telu. V súčasnej dobe sa stal fenomén *fitness* etablovanou súčasťou oblasti estetizácie fyzickej ženskej príťažlivosti ako nadvláda nad prirodzenými biologickými procesmi tela. Aj v tejto oblasti nachádzame presne dané návody štandardizovanej fyzickej ženskej príťažlivosti, väčšinou uverejňované v špecializovaných fitness časopisoch, napríklad v poprednom americkom časopise *Muscles & Fitness*¹⁸⁵ nachádzame do detailov na jednotlivé rozčlenené telesné partie rozpísaný program tvorby svalového tonusu s titulkom: „Pomocí tohoto šestitýdenního programu propracujete všechny typy svalových vláken a přiblížíte se tělu, po němž toužíte.“¹⁸⁶ Predpísaný program dopĺňuje tiež optimalizácia stravovania. Aj v tejto oblasti estetizácie tela vidíme estetické modifikácie tela ako

181Osobnosti v reklamnej zmienke sú svetovo známe osobnosti z oblasti filmu, hudby a módy vo vekovej hranici 29 až 53 rokov.

182 Elle, Hachette Filipacchi 2000, č. Květen 2014, s. 223

183Bodybuilding, kulturistika je individuálny šport, ktorého cieľom je dosiahnuť požadovaného vzhľadu tela. V rámci súťaží sa pri tom sa hodnotí mohutnosť a vyrysovanosť svalstva, svalová hmota, symetria a „estetičnosť“ postavy. Príprava prebieha v zvláštnych zariadeniach s rôznymi nástrojmi a strojmi posilujúci jednotlivé telesné partie. Pre tvorbu svalstva sa okrem posilovania dodržiava aj špeciálna životospráva s prispôbeným stravovaním a doplnkovou stravou pre dosiahnutie efektu.

184Termínom fitness sa označuje športová aktivita a celkový životný štýl majúci za cieľ všeobecnú telesnú kondíciu a celkovú zdatnosť. Pre fitness cvičenie sa používajú špeciálne stroje, trenažery a činky. Dodržiava sa špeciálny diétny režim, prípadne používajú doplnky stravy.

185Muscles and Fitness USA Edition, Spoločná česko-slovenská edícia, vychádza od roku 1991. Ročník XXII, č. 9/2012

186Muscles and Fitness USA Edition, Spoločná česko-slovenská edícia, vychádza od roku 1991. Ročník XXII, č. 9/2012, s. 54

biologického organizmu podľa presne určených návodov, priamo zacielených na jednotlivé až anatomicky rozčlenené partie tela, za účelom dosiahnutia telesného vzhľadu podľa vzoru, ktorý ako sme videli v nami predložených príkladoch, zdá sa existuje *mimo telo*.

Poslednou technikou, ktorá dopĺňa náš výčet skrášľujúcich a normovaných praktík vrcholnej estetizácie telesného aparátu, naplno etablovaných v súčasnej dobe, implikujúcou našu úvahu vzťahu tela so svojou biologickou podstatou s telom estetizovaným, je fenomén tetovania tela, alebo tiež „body-art“, na ktorom je znova zjavné ako sa telo z mimoestetickéj situácii ocitne v oblasti estetična, ad hoc oblasti umeleckého estetična. V tomto konkrétnom druhu artificiality tela dochádza explicitne nie k telu „sledovanému“ ale práve a výlučne k telu „prežívajúcemu“ priamymi a trvalými zásahmi do prirodzenej danosti tela, v mnohých prípadoch nezjavujúcimi sa svojmu okoliu ale práve „skrytými“ modifikáciami.

3.2 Závery k vzťahu biologického a estetizovaného tela

Podíďme teraz, v poslednej podkapitole našej práce, k úvahe, ktorú sme načrtli už v úvode a ktorú sme sa snažili udržiavať prítomnú po celú dobu nami predkladaných neoddeliteľných podmieneností ženskej krásy – biologickej a kultúrnej a zamyslime sa nad tým do akej miery biologická podstata tela, jeho biologická podmienenosť spolupôsobí na procese estetizácie v kontexte spoločnosťou predkladaného normovaného estetického ideálu ženskej fyzickej krásy v súčasnej dobe.

Dovoľme si tu ešte odbočiť na chvíľu k francúzskemu sociológovi a v istom smere aj eko-socio-biológovi Edgaru Morinovi¹⁸⁷, a poukázať, aj keď len v náznakoch na možné prelínanie týchto dvoch polôh tela nami predložených – kultúrnej a biologickej (s nami predloženým zásahom do živočíšnej ríše), ktorý vo svojej štúdií *Archetypy a svádění*¹⁸⁸, v ktorej sa zamariava na zvláštnu úlohu krásy filmových hviezd, zmieňuje aj v súvislosti so zvodnosťou krásy a zvädzania analogičnosť ľudských a zvieracích estetických emócií. Morin je presvedčený, že

187Edgar Morin (1921) je francúzsky filozof a sociológ so širokým záberom tém a interdisciplinárnym prístupom k súčasným problémom.

188Morin, E.: *Archetypy a svádění*. In: Autrement, ročník 1987

ak ide o sexuálnu príťažlivosť, je ako v ľudských, tak v živočíšnych spoločnostiach čosi, čo súvisí s niečím hlboko estetickým¹⁸⁹. Pozitívne i negatívne emócie pociťujú v analogických situáciách živočíchy a ľudia v konfrontácii napríklad s určitými farbami i formami. Estetické signály, ale nie sú výhradne vizuálne, ako sa zmieňuje Morin. Známa je v ľudskej sexuálnej príťažlivosti úloha tzv. feromónov určitého druhu chemického sekrétu, s ktorým je možné sa stretnúť u hmyzu – samička motýľa vypúšťa do atmosféry molekuly, ktoré samček detekuje na vzdialenosť aj väčšiu než kilometer. Existujú chemické signály, ktoré hrajú dôležitú rolu v príťažlivosti aj v erotickom ohľade. V ľudskom rode je úloha feromónov v príťažlivosti dávno etablovaná. My sa ale ocitáme v civilizácii, ktorá zásadne zredukovala úlohu pachov a to ako v negatívnom (biologické pachy ľudského tela sú väčšinou zásadne odmietané a môžu naopak fyzickú krásu anulovať) tak aj v pozitívnom smere (známe sú výhrady k druhu a sile užitia osobných parfémov). Omnoho citlivejší sme k javom vizuálnym – krása je dnes pre nás predovšetkým vecou vizuálnou. To určite nebráni intervencii – vedomej či nevedomej – faktorov nevizuálnych. Vizualita krásy je dnes akcentovaná jej uplatňovaním a štylizáciou napríklad na filmových plátnach. Svoju úlohu vo vizualite krásy hrajú obrazy vôbec – fotografie krásnych tvárí a tiel reprodukované na obálkach časopisov, plagátoch, reklamných materiáloch apod.

Ak vezmeme v úvahu rýdzu biologickú definíciu tela, ktorá znie: „*Tělo je soubor specializovaných buněčných celků, které zachovávají homeostázu organizmu na základě reciprokého vztahu „formy a funkce“ jednotlivých částí, jež se navzájem v organickém celku ovlivňují a dle potřeb přizpůsobují změnám, ke kterým během života dochází.*“¹⁹⁰, na estetických modifikáciách tohto biologického prirodzeného tela v historickom ich výpočte od, pre našu tému, zásadného 19. storočia a jej počiatkoch potrieb estetizácie ženského tela, jej artificiality až do súčasnej doby vrcholne estetizovaného tela, môžeme spozorovať zásadný fakt, že či už išlo o telo podrobené *ideálu božskej krásy*, alebo reglementovanému *ideálu* z módných časopisov, zdá sa, že vždy bolo telo zasadené do procesu tvorby, bolo rozčlánkované, rozanalyzované a organizované, ktorý implikoval vznik finálneho výtvoru, materiálu až objektu. Telo, ktoré nasleduje pravidlá svojej tvorby a je proklamované ako biologický aparát, kvôli hlavne súčasnému apelu vzdorovať

189Príklady sme uviedli v prvej časti našej práce o Darwinovskej estetike, kde sme videli dôkazy možného procesu kráslenia v živočíšnej ríši.

190Parafraza pochádza z dvoch českých prameňov lekárskej literatúry anatómie a fyziológie: Čihák, R.: *Anatomie I.* Grady 2003 a Ganong, F. W.: *Přehled lékařské fyziologie.* Galén 2001

svojim prirodzeným biologickým zmenám a vyžadovať následné korekcie, opravy, zmeny, je zdá sa takto traktované za objekt, na ktorý je nazerané s určitým odstupom. Mimo akékoľvek podozrenie dôkazu stojí náš doterajší výpočet modifikácií vrcholne estetizovaného ženského tela, kedy dochádza k tvorbe tzv. nového telesného výtvoru, čoho dôkazom sú už spomenuté plastické operácie, korekcie, dekoratívna kozmetika a jej kodifikované návody k dosiahnutiu estetického ideálu ženskej fyzickej krásy, ďalej *dress code* v odievaní podľa presne stanovených noriem, na číselné kodifikované údaje prevedené telesné proporcie, štandardizácia ženskej fyzickej príťažlivosti podľa modelov - vzorov na fotografiách a v neposlednom rade bodybuilding-om, ktorý zaiste dokladá tvorbu tzv. telesného diela.

V poznámkach literárnej historičky, teoretičky a historickej znalkyne problematiky tela a telesnosti Růženy Grebeníčkovéj¹⁹¹ v diele *Tělo a tělesnost v novověkém myšlení*¹⁹² nachádzame estetický prístup k takto postulovanej objektivizácii tela, takýto: „*Tělo není ani výtvor člověka, ani umělecké dílo.., je současně, a to aktuálně, a v tom je paradox tohoto materiálu*¹⁹³, také subjektem, autorem díla.“¹⁹⁴ a pokračuje: „*Nazírat tělo jako objekt nebo z hlediska přírodovědných výzkumů a pod. je však, a o tom nás poučuje filosofie, nonsens.*“¹⁹⁵ Podľa autorky, určité formy telesného pohybu človeka, napríklad šport, tanec a pod., ktoré sú nahliadané ako regulérne umenie, s pravidlami umeleckej tvorby, nedekretujú ešte ani zďaleka to, že telo je tu *len* materiálom, objektom¹⁹⁶. Aj športové hry, dokladá, sú konštantou antropologickou tak isto, ako je ňou estetický postoj (tak ako aj naša tematika estetizácie až artificiality tela) vzťahujúci sa k človeku ako subjektu, telu ako autoru diela, telu „prežívajúcemu“ a preto nie je možné, ako píše autorka, na telo nahliadať len z „objektívneho pohľadu“.

Čo to znamená pre záver nami sledovanej témy vzťahu biologického tela s telom artifiálnym, kultúrnym? Aj keď tradície na názory na telo a telesnosť sa behom histórie vyvíjali, je jedna, ktorá tiahne do boja proti deleniu na telesno a duchovno. Tá, ktorá hlása, že telo má svojho vlastného ducha, svoju vlastnú

191Růžena Grebeníčková (1925 – 1997), predná literárna teoretička, sa v nami predkladanom spise zaoberá tematikou tela v európskom myslení. Vyštudovala francúzštinu, filozofiu a literárnu komparatistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej. V jej prácach je charakteristická metóda prelínania literárnohistorického hľadiska s teoretickým, čo dodáva jej prácam určitý polemický charakter.

192Grebeníčková, R: *Tělo a tělesnost v novověkém myšlení*. Prostor 1997

193Autorka dekretuje, že telo v oblasti športu, tanca, telesnej výchovy, postulované ako umenie, ktorým je takto nazývané aj remeslo, a tým pádom ako objekt, materiál, je mylne takto vydávané za prístup prírodovedný alebo objektívny.

194Ibid, s. 97 - 98

195Ibid, s. 99

196Ibid, s. 97 - 98

psychiku a že duševno neexistuje za ním ani vedľa neho¹⁹⁷. Išlo tu o to poukázať na mylne vydavaného artificiálneho traktovania tela, tela výtvoru, za prístup objektívny, „oddeliteľný“ od jeho antropologickej konštanty. *„Ba že v tomto „objektívnom pohľadu“ jde vlastně o pohled estetický, stojí dokonce mimo jakékoliv podezření.“*¹⁹⁸

197Ibid, s. 95

198Ibid, s. 97

4. Zhrnutie

V našej práci sme sa zaoberali tematikou tela a telesnosti z dvoch jeho opodstatnených rovín – z roviny biologickej, kde sme sledovali biologickú podmienenosť preferencií ženskej fyzickej príťažlivosti a kultúrnej, v ktorej sme nahliadali na telo v procese jeho estetizácie v kontexte estetického ideálu ženskej fyzickej krásy. Sledovali sme vzťah týchto dvoch, ako sme videli, neoddeliteľných podstát tela a tiež ich vzájomné prelínanie sa v procese vrcholnej estetizácie až artificiality tela. K tomuto účelu bolo potreba sledovať prejavy biologickej podmienenosti preferencií ženskej fyzickej príťažlivosti, vychádzajúce z procesu výberu partnera, predkladané sociobiologickými a evolučne – psychologickými štúdiami, kde sme videli, že takto biologicky podmienená príťažlivosť ženského tela odkazuje k jeho prirodzeným, naturálnym determinantám, akými sú plodnosť, mladosť a zdravie. Videli sme tiež, že okrem týchto spomenutých preferovaných atribútov ženskej fyzickej príťažlivosti, existujú aj ďalšie, ktoré potvrdzujú odkazovanie k biologickej danosti ženskej krásy akými sú zaľúbenie v symetrických tvaroch a preferovanie určitého pomeru pásu k bokom na ženskej telesnej stavbe, ktoré indikujú určitú genetickú zdatnosť. Relevantnosť takto predloženej biologickej podmienenosti ženskej fyzickej príťažlivosti sme relatívne podporili náhľadom do živočíšnej ríše a Charlesom Darwinom skúmanými javmi *vkusu* a *krášlenia* u zvierat, u ktorých, ako bolo vidieť, dochádza k takým preferenciám, aké sú prítomné v antropologickej oblasti. Videli sme tiež, že je možná existencia určitej biologicko - fyziologickej danosti vkusu vôbec.

V ďalšej časti našej práce sme sa zaoberali rovinou kultúrnou, v ktorej sme sledovali procesy estetizácie tela od, pre našu tému ženskej krásy, relevantného obdobia 19. storočia, v ktorom sa potreba kráslenia a estetizácie ženského tela naplno rozvinula, proklamovaná Charlesom Baudelairom v jeho popredných esejách venovaných tejto tematike, ktorý si úsilie o určitý výraz tváre a tela cenil viac než moralistami pripomínaná opravdovosť. Tento moment započal našu tému prechodu biologicky podmienenej ženskej krásy, ženského tela z mimoestetickéj jeho oblasti do oblasti esteticna. Videli sme tiež, ako mimoestetická oblasť, do ktorej spadá určitý sociálne – diferenciačný aspekt, implicitne vyložený Černyševským v nami predloženej jeho spise, ovplyvňuje estetický ideál ženskej krásy. To nás naviedlo na skúmanie Mukařovského aspektov esteticna akými boli estetická funkcia, norma (a hodnota) ako sociálne fakty, čím sme explicitne vysvetlili tento prechod niečoho, čo je v primárne indiferentnej mimoestetickéj

situácii, ktoré sa zmenou postoja ocitne v estetickej oblasti. Videli sme dynamický vzťah mimoestetickkej a estetickkej oblasti založený na ich dialektickej antinómii, čo nám demonštrovalo na jednej strane osciláciu tela medzi biologickou (naturálnou) a kultúrnou (estetizovanou) jeho rovinou ale tiež fenomén nestáleho a premenlivého procesu estetizácie až artificiality tela v jeho rozličných, dokonca normovaných modifikáciách a spoločnosťou predkladaných, taktiež normovaných, estetických ideáloch. U Mukařovského sme našli podporenú našej úvahy o relevantnosti určitej biologickej danosti ženskej fyzickej krásy, čím bolo autorom poukázanie na konštitutívne antropologické zákony preferencií človeka (rytmus podložený pravidelnosťou krvného obehu, kolmica a horizontála z ustrojenia a normálnej polohy tela atď.), ktoré môžu aj v našej tematike estetických ideálov ženskej krásy slúžiť ako platforma, pevná báza určitým jej preferenciám.

Posledná kapitola našej práce bola venovaná už prejavom vrcholnej estetizácie tela až artificiality v kontexte ženskej krásy a jej estetických ideálov, flagrantným pre dobu od 20. storočia až po súčasnosť, v ktorých sa prejavila naplno aj ich normotvornosť. Na základe týchto estetických modifikácií (ženského) tela sme tu sledovali do akej miery je biologická podstata tela potlačovaná v jeho procesoch, spoločnosťou udávaného, a dokonca normovaného, kráslenia, alebo do akej miery na tomto procese spolupôsobí. Videli sme, že biologická, naturálna danosť v rámci proklamovanej potreby tzv. tvorby tela je nie len v mnohých prípadoch potlačovaná, ale zároveň implicitne dochádza k biologickému až anatomickému traktovaniu tela v rámci určitej jeho objektivizácii v spoločnosťou predkladaných potrebách chirurgických korekcií, plastických operácií, pretvárania tela podľa vizuálnych vzorov z fotografií a iných médií, presne predpísaných normovaných návodov maľovania tváre, návodov tvorby svalového tonusu, procesu sebakonštrukcie apod.

V rámci takéhoto tzv. objektivizovaného traktovania tela sme sa obrátili v závere našich úvah o týchto dvoch neoddeliteľných danostiach tela, k historickej znalkyni oblasti tela a telesnosti a prevzali sme jej estetický pohľad na danú problematiku, ktorý poukazoval na mylne vydávaného artificialného traktovania tela, tela výtvoru, za prístup objektívny, „oddeliteľný“ od jeho antropologickej konštanty. Telo má svojho vlastného ducha, svoju vlastnú psychiku, duševno neexistuje za ním, ani vedľa neho. Išlo o to tu poukázať, že v tomto „objektívnom pohľade“ ide vlastne o pohľad estetický.

ZOZNAM LITERATÚRY:

- BACHTIN, M. M.: *François Rabelais a lidová kultura stredoveku a renesance*. Vyd. 2. Argo 2007. Preložil Jaroslav Kolár. 489 s. ISBN 978-80-7203-776-6.
- BARRETT, L., DUNBAR, R., LYCETT, J.: *Evoluční psychologie člověka*. Kapitola 5. Volba partnera a pohlavní výběr. Vyd. 1. Praha: Portál 2007. 551 s. ISBN 978-80-7178-969-7.
- BAUDELAIRE, Ch.: *Fanfarlo*. Vyd. 2. Praha: Concordia 2004. Preložil Vladimír Žikeš. 60 s. ISBN 80-85997-19-3
- BAUDELAIRE, Ch.: *Úvahy o některých současnících*. Praha: Odeon 1968. Preložili Jarmila Fialová, Adolf a Helena Kroupovi, Jindřich Pokorný, Věra Smetanová, Jan Vladislav.
- BLAŽEK, V, TRNKA, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2009. 256 s. ISBN 978-802-4615-561.
- BUSS, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Preložil Josef Hausmann. Praha: Dauphin / Volvox Globator 2009. 389 s. ISBN 9788072077540X.
- CARDENANS, R.A., HARRIS, L.I.: *Symmetrical decorations enhance the attractiveness of faces and abstract designs*. In: Blažek, V, Trnka, R: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2009. 256 s. ISBN 978-802-4615-561.
- CLELLAND, F. a FRANK, B., 1951. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Překlad Josef Hausmann. Praha: Dauphin / Volvox Globator 2009. 389 s. ISBN 9788072077540X.
- CUNNINGHAM, Roberts, Richards, and Wu 1989. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Překlad Josef Hausmann. Praha: Dauphin / Volvox Globator 2009. 389 s. ISBN 9788072077540X.
- ČERNYŠEVSKIJ, N. G.: *Estetické vztahy umění ke skutečnosti*. Praha: Nakladatelství Svoboda 1946. Preložil Miloš Cibulka. 182 s.
- ČIHÁK, R.: *Anatomie I*. Grada 2003. 552 s. ISBN 978-80-247-3817-8
- DARWIN, Ch.: *O původu člověka*. Vyd. 1. Praha: Academia 2006. Preložil Josef Wolf a Zora Wolfová. 216 s. ISBN 80-200-1423-3
- ECO, U.: *Dějiny krásy*. Vyd. 1. Praha: Argo 2005. Preložili Gabriela Chalupská, Veronika Křenková, Jindřich Vacek, Kateřina Vinšová, Jiří Pelán, Zora Obstová, Anita Pelánová. 439 s. ISBN 80-7203-677-7
- ECO, U.: *Dějiny ošklivosti*. Vyd. 1. Praha: Argo 2007. Preložili Iva Adámková, Jindřich Vacek, Jiří Pelán, Gabriela Chalupská, Kateřina Vinšová, Zora Obstová, Anita Pelánová. 455 s. ISBN 978-80-7203-893-0
- ENQUIST, M., ARAK, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: Nature. Vol. 372. 10 Nov 1994
- GANGESTAD and THORHILL, in press. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Překlad Josef Hausmann. Praha: Dauphin / Volvox Globator 2009. 389 s. ISBN 9788072077540X.
- GANONG, F. W.: *Přehled lékařské fyziologie*. Praha: Galén 2001
- GRAMMER, K., THORNILL, R.: *Human (Homo Sapiens) facial attractiveness and sexual selection – the role of symmetry and averageness*. Journal of comparative psychology. In: Blažek, V, Trnka, R: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2009. 256 s. ISBN 978-802-4615-561.

- GRAMMER, K.-VOLAND, E(ed.): *Evolutionary Aesthetics*. New York: Springer, c2003, x, 377 s. ISBN 35-404-3670-7.
- GREBENÍČKOVÁ, R.: *Tělo a tělesnost v novověkém myšlení*. Praha: Prostor 1997. 112 s. ISBN 80-85190-65-6
- HAVLÍČEK, J., RUBEŠOVÁ, A.: *Atraktivita tváře. Hodnocení atraktivity*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2009. 256 s. ISBN 978-802-4615-561.
- JAROŠOVÁ, H.: *Filozofie těla – klíč k hlubšímu chápání vztahu těla a šatu*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2013. ISBN 978-80-86863-63-4
- JONES, B.C, a spol.: *Facial symmetry and judgements of apparent health – support for a „good genes“ explanation of the attractiveness-symmetry relationship*. In: Blažek, V, Trnka, R: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2009. 256 s. ISBN 978-802-4615-561.
- LIPOVETSKY, G.: *Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství*. Vyd. 2. Praha: Prostor 2007. Přeložil Martin Pokorný. 329 s. ISBN 978-80-7260-171-4
- LIPOVETSKY, G.: *Říše pomíjivosti. Móda a její úděl v moderních společnostech*. Praha: Prostor 2002. Přeložil Martin Pokorný. 450 s. ISBN 80-7260-063-X
- MACKINTOSH, N.J.: *Psychology and Animal Learning*. Academic. London 1974. In: Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*. Vol. 372. 10 Nov 1994.
- MORIN, E.: *Les Stars*. Galilée 1984. s. 56 - 58
- MORRIS, D.: *Nahá opice*. Vyd. 1. Praha: Mladá Fronta 1971. Přeložili Ladislav Smutek, Alena Veselovská. 154 s. ISBN 23-035-71
- MORRIS, D.: *Nahá žena*. Brno: Alman 2006. 270 s. ISBN 80-86766-18-7
- MUKAŘOVSKÝ, J.: *Studie z estetiky*. Vyd. 1. Praha: Odeon. Praha 1971. 371 s.
- MUKAŘOVSKÝ, J.: *Studie I*. Brno: Host 2000. 556 s. ISBN 80-86055-91-4
- MUKAŘOVSKÝ, J.: *Studie II*. Brno: Host 2001. 600 s. ISBN 80-7294-002-3
- PATOČKA, J.: *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: Oikoymenth 1995. ISBN 80-85241-90-0
- PERNIOLA, M.: *Estetika 20. století*. Vyd. 1. Praha: 2000. Přeložila Alena Bahníková, Kateřina Vinšová, Jiří Špaček. 169 s. ISBN 80-246-0213-X
- RICH, M. K., CASH, T. E.: *The American image of beauty: media representations of hair color for four decades*. In: Blažek, V., Trnka, R.: *Lidský obličej. Vnímání tváře z pohledu kognitivních, behaviorálních a sociálních věd*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2009. 256 s. ISBN 978-802-4615-561.
- SINGH, D.: *Female Health, Attractiveness, and Desirability for Relationships: Role of Breast Asymmetry and Waist-to-Hip Ratio*. In: *Ethology and Sociobiology*. New York 1995
- SINGH, D.: *Ethology and Sociobiology*. New York: Elsevier 1995. ISBN 0162-3095.
- STIBRAL, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*. Červený Kostelec: Pavel Mervart 2006. 172 s. ISBN 80-86-818-17-9
- THAKERAR a IWAWAKI 1979; MORSE, REIS, GRUZEN a WOLF 1974; Cross and Cross 1971; Jackson 1992. In: Buss, M. David: *Evoluce touhy. Strategie sexuálního chování*. Přeložil Josef Hausmann. Praha: Dauphin / Volvox Globator 2009. 389 s. ISBN 9788072077540X.
- TINBERGEN, N.: *The Study of Instinct*. Oxford Univ. Press, London, 1951. In: Enquist, M., Arak, A.: *Symmetry, beauty and evolution*. In: *Nature*. Vol. 372. 10 Nov 1994.

VESELOVSKÝ, Z.: *Výlet do treťohor*. Praha: MF 1986, s. 259-272; Frith, C.B.: *Lemčici a rajky*
In: Obratlovci. Praha: Nakl. Dum OP 1994, s. 448 – 449; Coleman, S. , Patricelli, G.L., Borgia,
G.: *Variable female preferences drive complex male displays*, In: *Nature* 428/2004. s. 742 –
745 . In: Stíbral, K.: *Darwin a Estetika. Ke kontextu estetických názorů Charlesa Darwina*.
Červený Kostelec: Pavel Mervart 2006. 172 s. ISBN 80-86-818-17-9.

VIGARELLO, G.: *Histoire de la beauté. Le corps et l'art d'embellir de la Renaissance à nos
jours*. Paris: Seuil 2004. 320 s.

VOLEK, J.: *Kapitoly z dějin estetiky I. Od antiky k počátku XX.století*. Vyd. 2. Praha: Panton 1985.
312 s.

WRIGHT, R.: *Morální zvíře. Proč jsme to, co jsme*. Praha: Lidové noviny 1995. Přeložil Antonín
Hradílek. 478 s. ISBN 109166-14597

ZRZAVÝ, J., STORCH, D., MIHULKA, S.: *Jak se dělá evoluce. Od sobeckého genu k
rozmanitosti života*. Vyd. 1. Praha: Paseka 2004. 289 s. ISBN 80-718-5578-2.

ZUSKA, V. a kolektiv: *Umění, krása, šeredno. Texty z estetiky XX. století*. Vyd. 1. Praha:
Karolinum 2003. 369 s. ISBN 80-246-0540-6

ČASOPISY:

Yves Rocher: *Brožúra, Kniha krásy*. Ročník 2014.

Elle: *Ženský lifestylový magazín*. Hachette Filipacchi 2000. Ročník 2004. Září.

Elle: *Ženský lifestylový magazín*. Hachette Filipacchi 2000. Ročník 2004. Září.

Elle: *Ženský lifestylový magazín*. Hachette Filipacchi 2000. Ročník 2010. Prosinec.

Elle: *Ženský lifestylový magazín*. Hachette Filipacchi 2000. Ročník 2014. Květen.

Journal DM Drogerie Markt. Ročník 2014. Duben.

Muscles and Fitness USA Edition. Společná česko-slovenská edice. Vychází od roku 1991. Ročník
XXII. č. 9/2012. s. 54

INTERNETOVÉ ZDROJE:

www.clinique.com

www.dm-drogeriemarkt.cz

www.modelingova-asociace.cz

www.olay.com

www.plasticsurgery.org

www.yves-rocher.cz